

RAIIT
2011

meer
WETEN

**RAIIF
2011**

**meer
weten**

inhoud

geen tijd te verliezen...	5
de opbouw	6
<i>het model achter RAIL</i>	
beïnvloedende factoren	7
vraag en aanbod	7
prognoses	7
discrepanties	7
oplossingsmogelijkheden	7
de wereld om ons heen verandert	8
<i>beïnvloedende factoren</i>	
economie: Limburg blijft een conjunctuurgevoelige regio	9
demografie: grote verandering	9
limburg: leuk wonen en werken?	9
onderwijsniveau: werkgevers zoeken iets anders	9
keuzes van de overheid	10
de vraag naar arbeid in Limburg	12
<i>arbeidsplaatsen en vacatures tussen nu en 2014</i>	
de grote lijn	13
de sectoren met de grootste werkgelegenheid (2009)	14
in vergelijking met Nederland als geheel	14
de hoofdsectoren industrie, commerciële diensten en niet-commerciële diensten	14
werkgelegenheid groeit nauwelijks	15
de werkgelegenheid per hoofdsector tussen 2009 en 2014	15
vacatures	18
waar vinden nieuwe arbeidskrachten tot 2014 werk?	19
het aanbod op de arbeidsmarkt	20
<i>wie werkt of kan werken?</i>	
het model en de getallen	21
landelijke ontwikkeling beroepsbevolking	22
beroepsbevolking Limburg gaat krimpen	22
reserves	22

pendel	24
nieuwe arbeidskrachten	24
de onderliggende trends in het onderwijs	25
voortijdig schoolverlaters	26
doorstroom naar vervolgonderwijs	26
instroom op de arbeidsmarkt 2010-2014:	27
confrontatie van vraag en aanbod	28
<i>de knelpunten en discrepanties</i>	
moelijk vervulbare vacatures	29
werkloosheidsontwikkeling	29
in Limburg	30
krapte op de arbeidsmarkt	31
van onderwijs naar arbeidsmarkt	32
<i>kansen en knelpunten voor scholieren en ondernemers</i>	
limburg: mbo'ers redelijk in trek	33
perspectief op baan naar mbo-opleidingsrichtingen	34
knelpunten voor werkgevers	34
vooruitzichten voor schoolverlaters	34
scenario voor de toekomst: krapte!	38
<i>ontwikkelingen vanaf 2015</i>	
oplossingen voor de toekomst	40
<i>tekorten opvangen</i>	
brede, algemene oplossingen	42
onderwijs	42
werkenden	43
reserves	43
bedrijfsvoering	43
definities	44

geen tijd te verliezen...

Veranderingen zijn van alle tijden. Alleen is de verandering die zich sinds een aantal jaren in Limburg voordoet, ongekend. Voor het eerst in de geschiedenis neemt het aantal inwoners van de provincie sterk af. Het eerst in Zuid-Limburg, daarna gebeurt hetzelfde, zij het minder hevig, in Midden- en Noord-Limburg en over afzienbare tijd zal heel Nederland te maken krijgen met een krimpende bevolking.

Deze ontwikkeling heeft ingrijpende gevolgen op tal van terreinen, zeker ook op de arbeidsmarkt. Niet alleen daalt het aantal mensen dat kan deelnemen aan het arbeidsproces, ook de vraag verandert. Een vergrijzende bevolking heeft andere behoeftes dan een bevolking met veel jonge gezinnen.

Nu breed wordt erkend dat de bevolking vergrijst, ontgroent én fors gaat krimpen, wordt volop nagedacht en gesproken over antwoorden voor de toekomst.

Om effectief en efficiënt te kunnen anticiperen op de vraagstukken van de Limburgse arbeidsmarkt is goede basisinformatie onontbeerlijk. Hoe zal de ontwikkeling van overschotten naar tekorten verlopen? Met welke vraagstukken worden we op korte en middellange termijn geconfronteerd? Waar zitten de grootste problemen? Waar kunnen we een beroep doen op reserves?

Deze en andere vragen worden voor de jaren tot 2015 beantwoord in de Regionale ArbeidsmarktInformatie Limburg (RAIL) 2011.

De grote winst van RAIL was én is de uniformiteit in arbeidsmarktdata en de onderliggende definities. Daardoor biedt RAIL steeds een éénduidig beeld van de ontwikkeling van de Limburgse arbeidsmarkt. Op basis van duidelijke informatie kan de dialoog over de aanpak van

de arbeidsmarkt vraagstukken en de vertaling daarvan in beleidsbeslissingen dan ook veel zuiverder gevoerd worden.

Het initiatief voor RAIL komt van de gezamenlijke arbeidsmarktpartijen. Een groot deel van hen is vertegenwoordigd in het arbeidsmarktplatform VWL Samenwerkend Limburg: de centrumgemeenten Maastricht, Heerlen, Sittard-Geleen, Roermond, Venlo, Venray en Weert samen met de Provincie Limburg, de sociale partners, Kamer van Koophandel, het UWV WERKbedrijf en het onderwijs. Techno-Centrum Zuid-Limburg heeft zich eveneens bij RAIL aangesloten. De coördinatie van de uitvoering wordt verzorgd door de Provincie Limburg. Het onderzoek is verricht door de combinatie ETIL/Research voor Beleid.

De boodschap van RAIL 2011 is wat mij betreft duidelijk: binnen enkele jaren – vanaf 2015 - zijn we met onvoldoende mensen om het werk nog te kunnen doen. Met name voor werkgevers is dat een bedreiging. Waar Limburg tot voor kort grote aantallen werkzoekenden kende, krijgen we in verschillende sectoren te maken met een tekort aan mensen. Het positieve nieuws is dat de arbeidsparticipatie nog altijd stijgt. Ook positief is dat Limburg minder conjunctuurgevoelig wordt. Verder zal de arbeidsmarkt de eerste jaren voor een aantal sectoren nog vrij ruim blijven. Desondanks zullen er de komende jaren veel inspanningen nodig zijn om te zorgen dat er voldoende geschoolde mensen beschikbaar blijven voor de arbeidsmarkt van de toekomst. Wat mij betreft is er dan ook geen tijd te verliezen. Overheid, bedrijfsleven en onderwijs zullen gezamenlijk moeten optrekken.

Omdat we iedereen die kan en wil werken hard nodig zullen hebben en we daarin moeten investeren!

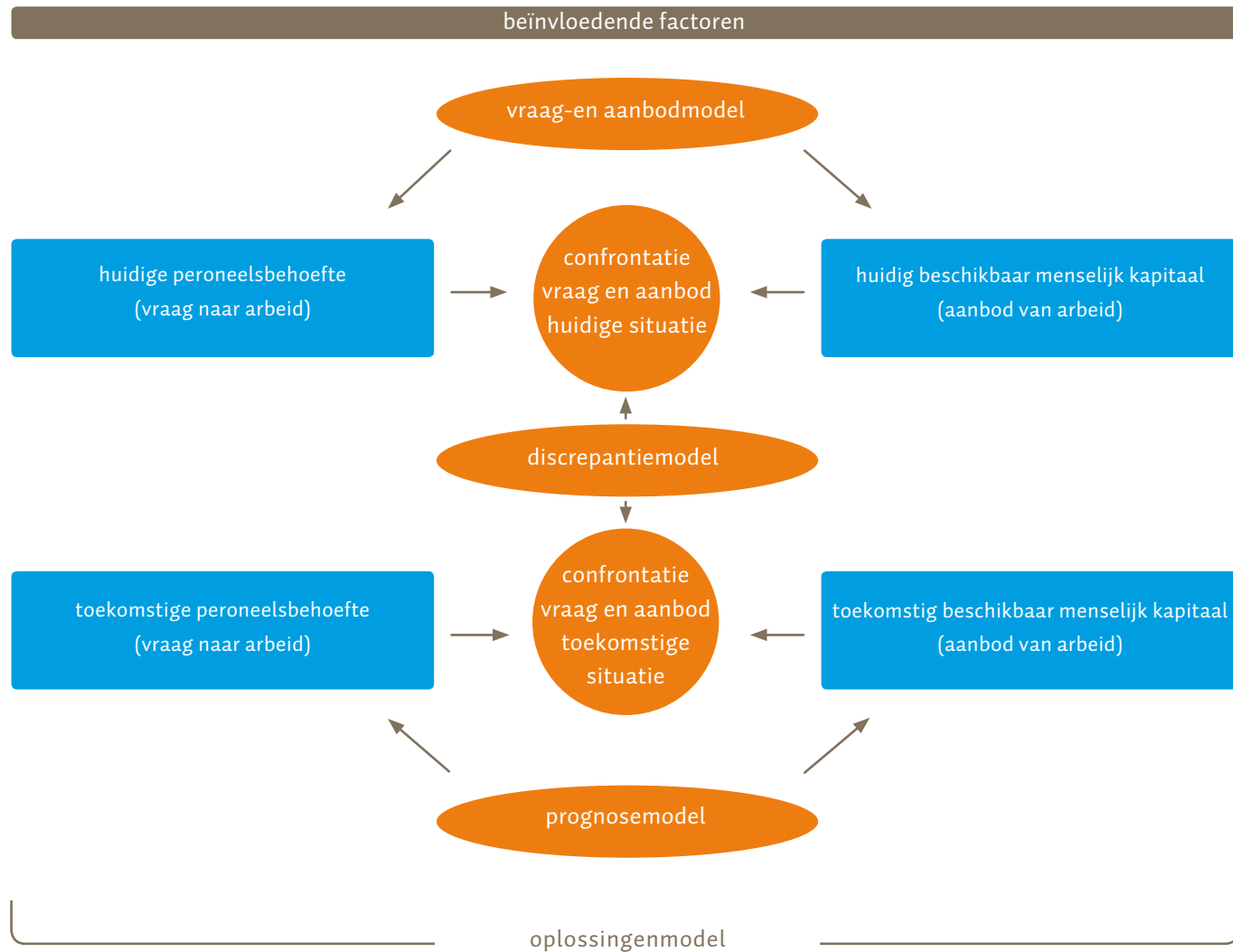
RAIL 2011 biedt daarvoor een helder vertrekpunt.

Drs. J.B.V.N. Pleumeekers,
voorzitter VWL Samenwerkend Limburg

de opbouw

het model achter RAIL

Conceptueel model voor de werking van de Limburgse arbeidsmarkt

De Regionale Arbeidsmarkt Informatie Limburg (RAIL) biedt uitgebreide informatie over de arbeidsmarkt in Limburg en de drie regio's van Limburg. In RAIL zijn tal van gegevens bij elkaar gebracht, geanalyseerd en met elkaar in verbinding gebracht. Zo komt RAIL tot een betrouwbare prognose voor de toekomst.

Deze sprinter houdt vast aan de indeling van het oorspronkelijke onderzoeksrapport, dat is opgebouwd aan de hand van een arbeidsmarktmodel. (zie model pagina 6) In dit hoofdstuk vindt u beknopte informatie over het model.

beïnvloedende factoren

Verschillende omgevingsvariabelen beïnvloeden de arbeidsmarkt. In RAIL 2011 is rekening gehouden met: politiek, economie, sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen, technologie, wet- en regelgeving en milieu.

vraag en aanbod

De vraag naar arbeid leidt tot werkgelegenheid (vacatures).

Hoe groot de vraag is, wordt onder meer bepaald door:

- de productie van het bedrijfsleven en de publieke sector
- de arbeidsproductiviteit
- de arbeidsduur.

Het aanbod van arbeid hangt af van:

- de omvang van de potentiële beroepsbevolking (de bevolking van 15-64 jaar)
- de beroepsbevolking (de mensen die werkend of werkzoekend actief zijn op de arbeidsmarkt)
- de pendel, inclusief grensoverschrijdende arbeid in België en Duitsland.

prognoses

Vraag en aanbod op de Limburgse arbeidsmarkt worden geprognosticeerd met behulp van het RAP-model.

De effecten van de onzekere wereldhandel, bezuinigingen in de ons omringende landen en de bezuinigingsplannen van het kabinet hebben effect op de Nederlandse economie en arbeidsmarkt. Ze

worden in het model meegenomen, dat werkt met een lage, midden en hoge variant. De middenvariant, die uitgaat van een economische groei van 1,6 procent voor 2010 en 2011, is gebruikt in RAIL 2011. De lage variant gaat uit van 0,4 procent groei en de hoge van 2,8 procent groei. Dit geeft aan wat de onzekerheidsmarge is.

discrepancies

De prognoses over vraag en aanbod worden met elkaar geconfronteerd. Zo worden de discrepanties op korte en/of middellange termijn zichtbaar. Er zijn drie soorten discrepanties:

- kwantitatieve discrepanties: er zijn meer of minder baanopeningen dan werkzoekenden (= schoolverlaters plus mensen met en zonder werk die een baan zoeken)
- kwalitatieve discrepanties: de werkgevers vragen hogere kwalificaties dan de werkzoekenden kunnen bieden, of de werkzoekenden stellen hogere eisen aan een baan dan werkgevers kunnen/willen bieden.
- intransparanties: wervingsgedrag van werkgevers en zoekgedrag van werkzoekenden komen niet overeen. Bijvoorbeeld door een imagoprobleem van een regio, branche, bedrijf of groep werkzoekenden.

oplossingsmogelijkheden

De zogeheten Arbeidsmarktcrinkel (zie pagina 41) brengt tal van opties en instrumenten integraal in kaart om discrepanties op de Limburgse arbeidsmarkt te verminderen. Deze oplossingen zijn in vier kwadranten geordend:

- reserves: het toeleiden en bemiddelen van werklozen, tijdelijke (arbeids)migranten en het mobiliseren van stille reserves.
- onderwijs: het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en het bevorderen en richten van instroom en uitstroom van het onderwijs.
- werkenden: het optimaliseren van de inzet van werknemers en het voorkomen van ongewenste uitstroom van werknemers.
- bedrijfsvoering: het optimaliseren van de arbeidsproductiviteit.

de wereld om ons heen verandert

beïnvloedende factoren

- Limburg heeft te maken met vergrijzing/ontgroening/bevolkingskrimp. Daardoor dalen zowel de vraag naar als het aanbod van arbeid. Het aandeel 55+-ers stijgt tussen 2009 en 2014 naar 17% (landelijk 15%). De Limburgse beroepsbevolking daalt tot 2014 met 1%. In de periode daarna wordt de daling structureel en neemt de beroepsbevolking nog sterker af.
- Door de specifieke sectorale samenstelling van de werkgelegenheid is de regio relatief conjunctuurgevoelig.
- Hoewel ook in Limburg het opleidingsniveau van de beroepsbevolking stijgt, is de Limburgse beroepsbevolking lager opgeleid dan landelijk gemiddeld.
- Er is een landelijke mismatch tussen het opleidingsniveau van de beroepsbevolking en het door werkgevers gevraagde opleidingsniveau.
- Tijdens de totstandkoming van RAIL 2011 trad het nieuwe kabinet aan. De mogelijke implicaties van het regeerakkoord werden eind 2010 door het CPB doorgerekend. De mogelijke effecten komen kort aan de orde.
- Naar verwachting zal de overheid de komende jaren fors minder middelen beschikbaar stellen voor het stimuleren van een leven lang leren.
- De provinciale economische strategie blijft de komende jaren gericht op innovatie en versnelde groei. Het accent ligt daarbij op vier groeimotoren: Topreferente zorg, Systemen voor zonne-energie, Chemelot-campus en Agro & Food.

In de Regionale Arbeidsmarkt Informatie Limburg is rekening gehouden met tal van factoren die de arbeidsmarkt beïnvloeden. In dit hoofdstuk komen de belangrijkste ontwikkelingen aan bod. Met name wordt ingegaan op de kabinetsplannen en de effecten daarvan.

economie: Limburg blijft een conjunctuurgevoelige regio

Het CPB verwacht economische groei. In 2010 groeit de economie 1,75% en in 2011 is de groei 1,5%. Deze prognose zit vol onzekerheden. Nederland heeft een open economie en is daardoor erg afhankelijk van de wereldhandel. De ontwikkeling van de wereldhandel is moeilijk te voorspellen. Bovendien zijn ook de landen om ons heen fors aan het bezuinigen.

Limburg blijft een relatief conjunctuurgevoelige regio. Dat betekent tijdens crises een vrij sterke economische krimp en een enigszins bovengemiddelde groei bij het aantrekken van de economie.

De afgelopen decennia zijn veel industriële bedrijven verdwenen. De industrie blijft wel een belangrijke stuwende sector voor de regio; door de bovenregionale afzetmarkt worden inkomsten gegenereerd voor de regio. Ook de transport en de logistiek zijn belangrijke sectoren, maar ook conjunctuurgevoelig.

Voor 2011 wordt dan ook verwacht: herstel in het chemiecluster, de industrie in het algemeen, transport en verdere uitbreiding in de zorg. Laatcyclische sectoren als bouw, detailhandel en horeca blijven wat achter bij de rest van Nederland.

demografie: grote verandering

De bevolkingskrimp heeft zeer grote invloed op de Limburgse arbeidsmarkt.

Naar verwachting daalt de Limburgse bevolking tussen 2010 en 2025 met in totaal een kleine 6%, dat is ruim 62.000 mensen minder in vijftien jaar. Voor de beeldvorming: dat is meer dan de helft van Maastricht, ruim twee keer Landgraaf of anderhalf keer Weert. De krimp in Noord-Limburg bedraagt in die periode 1%, dat is bijna 2.200 mensen. In Midden-Limburg daalt de bevolking met 7.000

mensen (3%), vergelijkbaar met het inwonertal van de gemeente Sevenum. Zuid-Limburg heeft in 2025 bijna 53.000 inwoners minder (9%), dat is zo ongeveer heel Kerkrade plus nog 5.000 mensen extra.

Als de bevolking daalt, daalt het aanbod van arbeid. Tegelijk verandert de vraag naar arbeid door de vergrijzing en ontgroening. Er komt meer vraag naar mensen die in de zorg en welzijn en de persoonlijke dienstverlening willen werken. De vraag naar arbeid in onderwijs, kinderopvang en dergelijke neemt af.

Tegelijk zal ook de vraag naar producten en diensten afnemen, waardoor de vraag naar arbeid eveneens daalt.

limburg: leuk wonen en werken?

Vrijwel alle gemeenten in Limburg scoren hoog op de woonaantrekkelijkheidsindex van de Atlas voor Gemeenten. Hoewel Heerlen, Maastricht, Sittard-Geleen en Venlo op de lijst stijgen, staan zij nog altijd in de tweede helft van de lijst.

Zuid-Limburg staat bovenaan de lijst als binnenlandse vakantiebestemming, Noord- en Midden-Limburg staan op plaats vijf.

Het laatste onderzoek naar het vestigingsgedrag van hoger opgeleiden stamt uit 2004. Destijds hadden hoger opgeleiden die niet in Limburg werkten, een minder positief beeld van het werk- en woonklimaat.

onderwijsniveau: werkgevers zoeken iets anders

Er is in heel Nederland een mismatch tussen het opleidingsniveau van de beroepsbevolking en het niveau dat werkgevers vragen. In de beroepsbevolking zijn laagopgeleide mensen oververtegenwoordigd, terwijl de hoger of middelbaar opgeleiden procentueel ondervertegenwoordigd zijn. Voor Limburg geldt dat in nog sterkere mate.

Omdat het door werkgevers gevraagde kennisniveau stijgt, is voortdurende bijscholing van (potentiële) werknemers nodig. Onderzoek van het CBS laat zien dat het aantal 30-plussers in het mbo stijgt. Zij volgen bovendien relatief vaak opleidingen in tekortbe-

roepen. Meer dan de helft van de ruim 30.000 30-plus mannen die een mbo-opleiding volgden, deed dat in de richting techniek, industrie en bouw. Van de 31.000 vrouwen boven de 30 die een mbo-opleiding volgden, deed bijna tweederde dat op het gebied van welzijn en zorg. Het kabinet wil bezuinigen op beroepsonderwijs voor 30-plussers.

keuzes van de overheid

De provinciale economische strategie blijft gericht op innovatie en versnelde groei. Het accent ligt daarbij op vier groeimotoren: Topreferente zorg, Systemen voor zonne-energie, Chemelot-campus en Agro & Food.

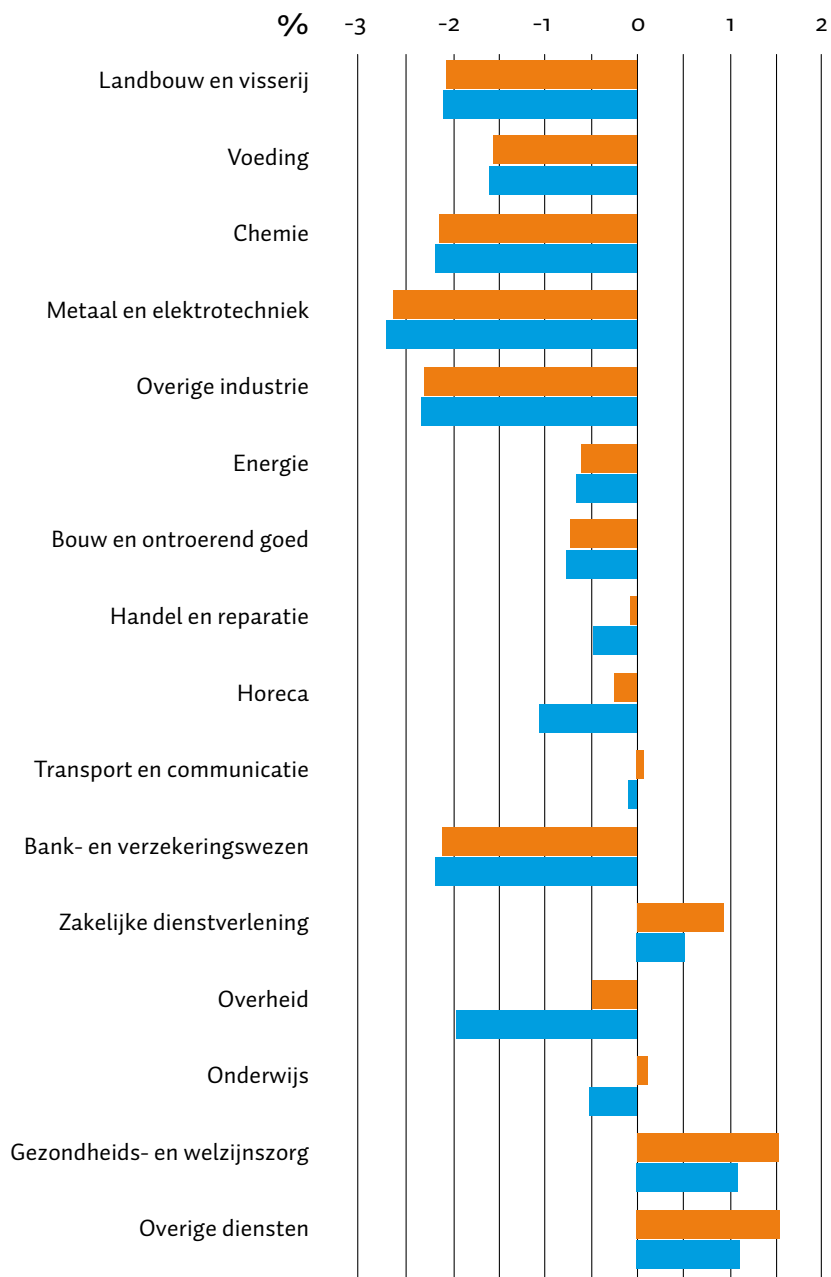
Het nieuwe kabinet voert geen grote hervormingen door met betrekking tot de arbeidsmarkt. Wel zijn er verschillende maatregelen gepland die effect hebben op de arbeidsmarkt:

- Bezuinigen op re-integratie van arbeidsgehandicapten, werklozen en bijstandsgerechtigden. Maatregelen voor de onderkant van de arbeidsmarkt worden samengebracht in één nieuwe Participatiewet.
- Investeren in het bevorderen van ondernemersklimaat en innovatie.
- Verschuiven van economische maatregelen van rijksniveau naar provinciaal niveau.
- Doorontwikkelen van de Toptechnologieregio Brainport (Zuid-oost-Nederland).
- Bezuinigen op de overheid door minder geld en minder ambtenaren bij rijk, provincies en gemeenten. Door het centraliseren van ondersteunende diensten van de overheid naar Utrecht en Den Haag.
- Bezuinigen op (ouderen)zorg.
- Bezuinigen op beroepsonderwijs voor 30-plussers.
- Verhoging van de AOW-leeftijd naar 66 jaar in 2020.
- Geen verkorting van de WW, geen versoepeling van het ontslagrecht.

Het aantal arbeidsplaatsen in Limburg daalt tussen 2009 en 2011 met bijna 10.000. Onder invloed van de kabinetsplannen groeit het aantal arbeidsplaatsen de komende jaren niet, ondanks een licht economisch herstel. Op middellange termijn (2012-2014) wordt in het middenscenario verwacht dat de werkgelegenheid met 7.300 arbeidsplaatsen afneemt ten opzichte van 2009. Rekenen we de gevolgen van de kabinetsplannen door voor deze periode, dan daalt de werkgelegenheid met 14.400 arbeidsplaatsen. Deze daling is dus zo'n 7.000 arbeidsplaatsen groter dan in het middenscenario. Deze extra daling van de werkgelegenheid met 7.000 arbeidsplaatsen is verdeeld over drie jaar (2012-2014).

De beroepsbevolking in Limburg zal de komende jaren ook iets sterker afnemen onder invloed van de bezuinigingen. In het middenscenario daalt de beroepsbevolking in 2012-2014 met 5.400 personen ten opzichte van 2009. In het nieuwe scenario daalt de beroepsbevolking tussen 2012 en 2014 met 9.100 mensen (0,2%). De groep Niet Werkende Werkzoekenden (NWW'ers) daalt dit jaar iets harder dan door de plannen van het vorige kabinet zou gebeuren. Tussen 2012 en 2014 zijn er in het scenario van het kabinetsbeleid 2.800 NWW'ers meer dan in het middenscenario.

De kabinetsplannen leiden in vrijwel alle sectoren tot een iets groter verlies van banen dan voorzien. In de zakelijke dienstverlening, de gezondheids- en welzijnszorg en de overige diensten is een lagere groei van het aantal banen te voorzien. Over de hele linie veranderen de arbeidsmarkt-perspectieven echter nauwelijks.

Vergelijking (gemiddelde jaarlijkse) sectorale werkgelegenheidsontwikkeling (2010-2014) tussen het middenscenario en het beleidsscenario op basis van het regeerakkoord

middenscenario 2010 - 2014
regerakkoord 2010 - 2014

de vraag naar arbeid in Limburg

arbeidsplaatsen en vacatures tussen nu en 2014

- In 2009 zijn de drie belangrijkste sectoren voor de werkgelegenheid in Limburg: handel en reparatie, gezondheids- en welzijnszorg en zakelijke dienstverlening.
- De werkgelegenheidsontwikkeling in Limburg blijft structureel achter bij de landelijke ontwikkeling. Deels is dit een logisch gevolg van de krimp van de bevolking en daarmee een gegeven, deels is het toe te schrijven aan de specifieke sectorale samenstelling van de werkgelegenheid.
- In de periode 2009-2014 krimpt de Limburgse werkgelegenheid naar verwachting met in totaal 0,5% (tegenover een landelijke groei van 1,2%). Groeisectoren zijn de overige dienstverlening, zorg en zakelijke dienstverlening. Ook het onderwijs en de transportsector laten een lichte groei zien. Sterkste dalers zijn de industriële sectoren, het bank- en verzekeringswezen en de landbouw.
- Tussen het vierde kwartaal 2009 en het vierde kwartaal 2010 zijn in Limburg naar schatting 36.700 nieuwe vacatures ontstaan (5% van het totaal aantal vacatures in Nederland). De meeste vacatures ontstonden in de (groot- en detail) handel, op enige afstand gevolgd door de zakelijke dienstverlening, horeca, zorg en industrie. De meeste vraag is er naar personeel op de niveaus mbo en snijvlak mbo/hbo.
- Het totaal aantal baanopeningen (uitbreidingsvraag + vervangingsvraag) bedraagt in Limburg in de periode 2010-2014 naar schatting 97.200 (18% van de werkgelegenheid in 2009). Absoluut gezien ontstaan de meeste baanopeningen in de economisch-administratieve beroepen en de technische en industrieberoepen.

In Limburg wonen ongeveer 1,1 miljoen mensen. In 2009 waren er 528.000 bezette arbeidsplaatsen (banen van minimaal 1 uur per week, zelfstandigen meegerekend). Ruim de helft van de arbeidsplaatsen (279.000) is in Zuid-Limburg, in Midden-Limburg zijn er 109.000 en in Noord-Limburg 140.000.

In dit hoofdstuk wordt de huidige situatie van de werkgelegenheid besproken en worden verwachte ontwikkelingen per sector en regio belicht.

de grote lijn

Limburg blijft een relatief conjunctuurgevoelige regio. Dat betekent tijdens crises een vrij sterke economische krimp en een enigszins bovengemiddelde groei bij het aantrekken van de economie. De afgelopen decennia zijn veel industriële bedrijven verdwenen. De industrie blijft wel een belangrijke stuwende sector voor de regio; door de bovenregionale afzetmarkt worden inkomsten ge-

Werkgelegenheid in Nederland, Limburg en de drie deelgebieden naar sector, 2009

	Nederland		Limburg		Noord-Limburg		Midden-Limburg		Zuid-Limburg	
	personen	%	personen	%	personen	%	personen	%	personen	%
Landbouw en visserij	242.820	3,0%	20.110	3,8%	11.680	8,3%	5.310	4,9%	3.130	1,1%
Voeding	120.300	1,5%	5.540	1,0%	2.230	1,6%	1.000	0,9%	2.310	0,8%
Chemie	103.250	1,3%	14.420	2,7%	1.890	1,3%	2.020	1,8%	10.510	3,8%
Metaal en elektrotechniek	330.300	4,1%	30.340	5,7%	13.570	9,7%	6.180	5,7%	10.580	3,8%
Overige industrie	285.990	3,6%	30.340	5,7%	7.700	5,5%	7.200	6,6%	15.430	5,5%
Energie	73.800	0,9%	5.120	1,0%	660	0,5%	2.440	2,2%	2.020	0,7%
Bouw en onroerend goed	517.640	6,4%	27.650	5,2%	6.060	4,3%	6.570	6,0%	15.030	5,4%
Handel en reparatie	1.413.790	17,6%	91.010	17,2%	25.260	18,0%	20.530	18,8%	45.220	16,2%
Horeca	340.780	4,2%	29.040	5,5%	8.360	6,0%	5.370	4,9%	15.320	5,5%
Transport en communicatie	685.740	8,5%	39.910	7,6%	13.050	9,3%	6.960	6,4%	19.900	7,1%
Bank- en verzekeringswezen	252.550	3,1%	11.280	2,1%	1.660	1,2%	1.620	1,5%	8.010	2,9%
Zakelijke dienstverlening	1.138.290	14,2%	54.010	10,2%	9.870	7,0%	9.990	9,1%	34.160	12,3%
Overheid	452.780	5,6%	27.380	5,2%	6.410	4,6%	5.450	5,0%	15.520	5,6%
Onderwijs	533.900	6,6%	32.040	6,1%	6.600	4,7%	5.990	5,5%	19.450	7,0%
Gezondheids- en welzijnszorg	1.221.510	15,2%	88.490	16,8%	19.890	14,2%	18.220	16,7%	50.380	18,1%
Overige diensten	318.660	4,0%	21.370	4,0%	5.210	3,7%	4.370	4,0%	11.790	4,2%
Totaal 100%	8.032.080		528.040		140.080		109.220		278.750	

nereerd voor de regio. Ook de transport en de logistiek zijn belangrijke sectoren, helaas wel conjunctuurgevoelig.

Voor 2011 wordt verwacht: herstel in het chemiecluster, de industrie in het algemeen, transport en zorg. Laatcyclische sectoren als bouw, detailhandel en horeca blijven wat achter bij de rest van Nederland.

de sectoren met de grootste werkgelegenheid (2009)

Nederland: handel en reparatie (1.413.790), gezondheids- en welzijnszorg (1.221.510), zakelijke dienstverlening (1.138.290).

Limburg: handel en reparatie (91.010), gezondheids- en welzijnszorg (88.490) en zakelijke dienstverlening (54.010).

Noord-Limburg: handel en reparatie (25.260), gezondheids- en welzijnszorg (19.890), metaal en elektrotechniek (13.570), transport en communicatie (13.050).

Midden-Limburg: handel en reparatie (20.530), gezondheids- en welzijnszorg (18.220), zakelijke dienstverlening (9.990).

Zuid-Limburg: gezondheids- en welzijnszorg (50.380), handel en reparatie (45.220), transport en communicatie (19.900), onderwijs (19.450).

in vergelijking met Nederland als geheel

In Limburg is de werkgelegenheid procentueel **duidelijk hoger** in de sectoren

- landbouw en visserij (geconcentreerd in Noord-Limburg)
- overige industrie
- energie (geconcentreerd in Midden-Limburg)
- bouw en onroerend goed (procentueel het minst in Zuid-Limburg)
- gezondheids- en welzijnszorg (procentueel het sterkst in Zuid-Limburg).

In Limburg is de werkgelegenheid procentueel **iets hoger** in de sectoren

- voeding (vooral in Noord-Limburg)
- chemie (vooral in Zuid-Limburg)

metaal en elektrotechniek (procentueel het sterkst in Noord-Limburg, beperkt in Zuid-Limburg)

handel en reparatie (in alle regio's, procentueel het sterkst in Midden-Limburg)

horeca (procentueel het sterkst in Noord-Limburg)

overheid (procentueel het sterkst in Zuid-Limburg).

De werkgelegenheid is procentueel **lager** dan landelijk in de sectoren

transport en communicatie (procentueel grootste werkgelegenheid: Noord-Limburg)

bank- en verzekeringswezen (procentueel grootste werkgelegenheid: Zuid-Limburg)

zakelijke dienstverlening (procentueel grootste werkgelegenheid: Zuid-Limburg)

onderwijs (procentueel grootste werkgelegenheid: Zuid-Limburg)

overige diensten (werkgelegenheid in de regio's is procentueel ongeveer gelijk).

de hoofdsectoren industrie, commerciële diensten en niet-commerciële diensten

De commerciële diensten (horeca, handel en reparatie, transport en communicatie, bank- en verzekeringswezen en zakelijke dienstverlening) zijn goed voor 225.250 arbeidsplaatsen, bijna 43% van de werkgelegenheid in Limburg.

De niet-commerciële dienstverlening (overheid, onderwijs, gezondheids- en welzijnszorg, overige diensten) biedt 169.280 arbeidsplaatsen. Dat is 31% van de werkgelegenheid in Limburg. De werkgelegenheid in deze hoofdsector is sinds 1996 gegroeid. Dat maakt de provincie minder conjunctuurgevoelig.

Voeding, chemie, metaal en elektrotechniek, bouw en onroerend goed, energie en overige industrie vormen samen nog altijd een belangrijke sector. Met 113.410 arbeidsplaatsen biedt de industriële sector 21,5% van de werkgelegenheid in Limburg. Dit verklaart waarom Limburg relatief conjunctuurgevoelig blijft ten opzichte van Nederland als geheel.

In de opbouw naar beroepsklasse in Limburg is de verdeling van de werkgelegenheid over de sectoren terug te zien. Zo werkt 33% van de mensen in economisch-administratieve beroepen en 18% in technische en industriële beroepen.

werkgelegenheid groeit nauwelijks

De werkgelegenheid is in 2008 en 2009 gedaald ten gevolge van de wereldwijde economische crisis. Ook in 2010 daalt de werkgelegenheid landelijk nog, naar verwachting met 1,25%.

Tot 2015 voorziet het CPB landelijk een groei van de werkgelegenheid met 0,25%, volledig gerealiseerd in de zorg. In de marktsector is de werkgelegenheid stabiel en bij de overheid neemt de werkgelegenheid af.

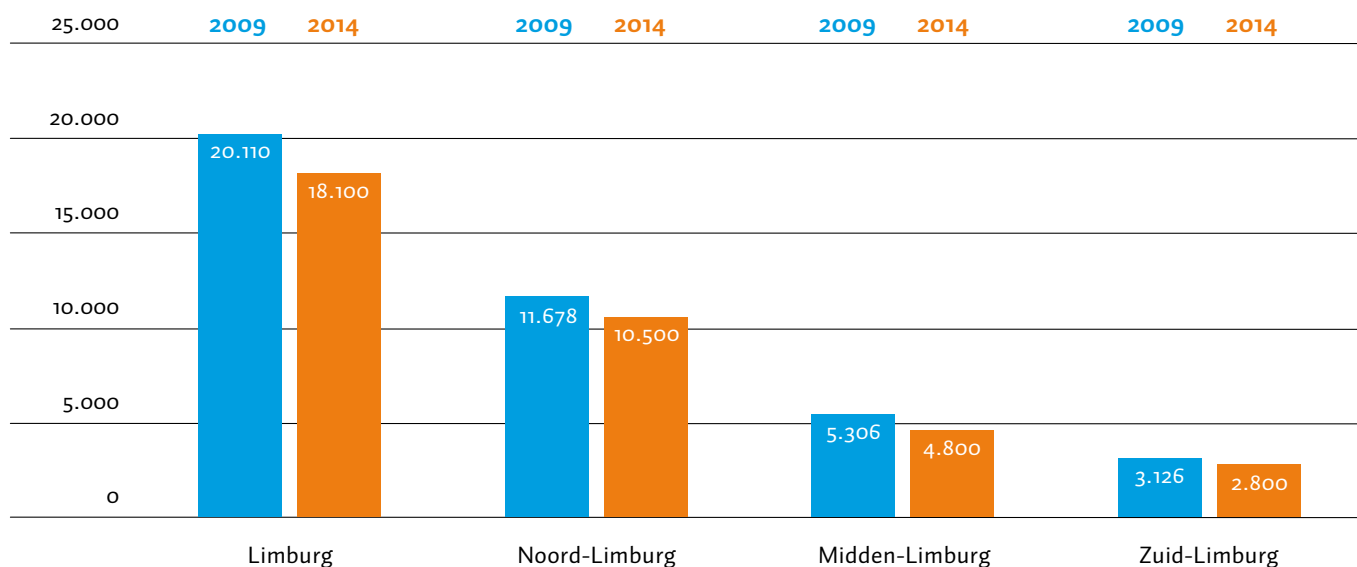
In Limburg, en vooral Zuid-Limburg, blijft de werkgelegenheid

structureel achter bij de landelijke ontwikkeling. Dat blijft de komende jaren zo: in 2010 krimpt de werkgelegenheid met 1,6%, in 2011 met 0,6%. Tussen 2012 en 2014 groeit de werkgelegenheid met gemiddeld 0,5%. Midden-Limburg zal in 2014 qua werkgelegenheid naar verwachting op hetzelfde niveau zijn als in 2009 (109.000 arbeidsplaatsen). In Noord-Limburg krimpt de werkgelegenheid met 0,6% (1.000 arbeidsplaatsen) en in Zuid-Limburg met 0,8% (2.000 arbeidsplaatsen).

de werkgelegenheid per hoofdsector tussen 2009 en 2014 de agrarische sector

De werkgelegenheid neemt jaarlijks af met gemiddeld 2% (landelijk 1,7%). De daling is een gevolg van de schaalvergroting in de sector en de automatisering in de landbouw.

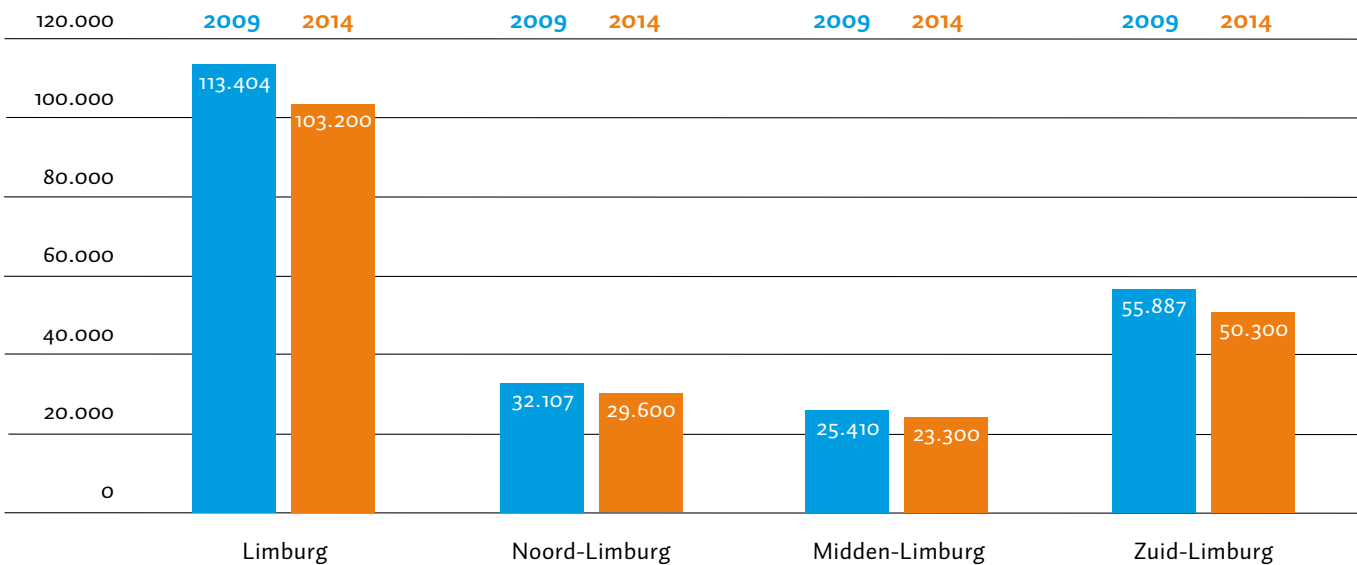
Werkgelegenheid in agrarische sector, 2009 en verwachting 2014, in Limburg en de drie deelgebieden

de industrie

De werkgelegenheid daalt jaarlijks met gemiddeld 1,2%. Landelijk is dat gemiddeld 0,5%. De daling doet zich vooral voor in de metaal en elektrotechniek, de chemie en de overige industrie, terwijl de werkgelegenheid in de bouw beperkt is.

Werkgelegenheid in industrie, 2009 en verwachting 2014, in Limburg en de drie deelgebieden

de commerciële diensten

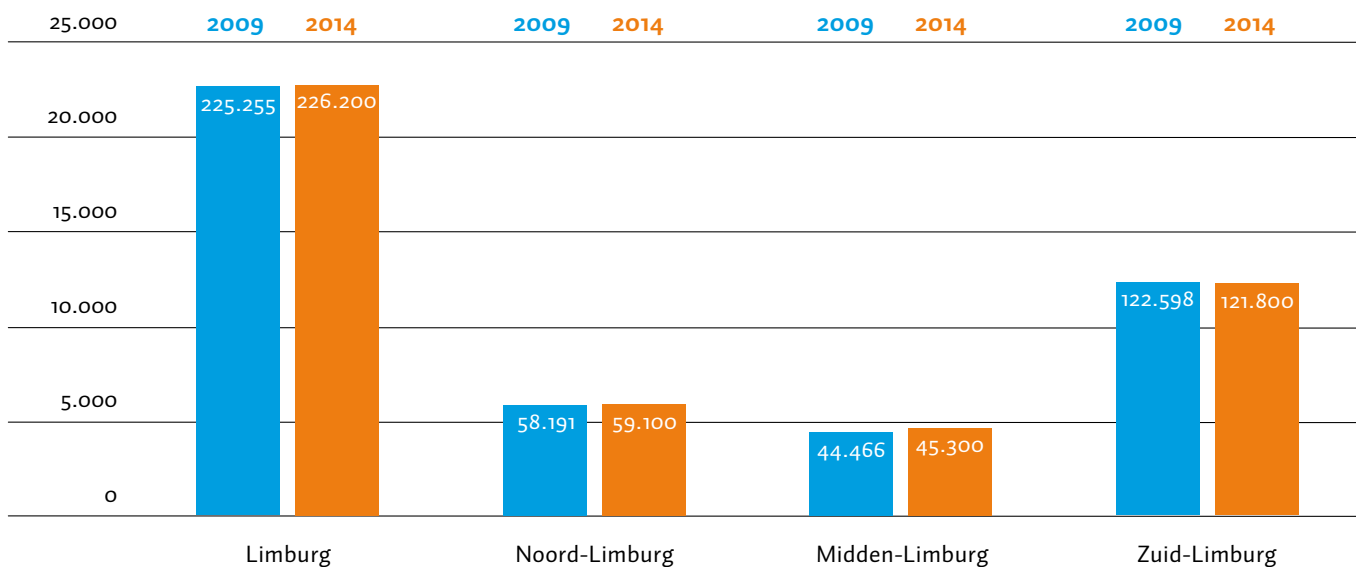
Landelijk groeit de werkgelegenheid met 0,2%, in Limburg bedraagt de stijging 0,6%. Verdeeld over de regio's: Noord-Limburg; +0,9%, Midden-Limburg: +0,8% en Zuid-Limburg: +0,9%.

de niet-commerciële diensten

De ontwikkeling van de werkgelegenheid verschilt per deelsector. Per saldo neemt de werkgelegenheid toe met 1% tegen landelijk 1,2%.

- Overheid: de bezuinigingen leiden tot daling van de werkgelegenheid. Door de invoering van vacaturestops ontstaan er geen banen voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt.
- Onderwijs: door de ontgroening daalt de werkgelegenheid in het initiële onderwijs (= de scholing die mensen volgen voordat ze toetreden tot de arbeidsmarkt). Om in de toekomst de personeelskrapte op te vangen zal de vraag naar onderwijs voor ouderen toenemen. Onder invloed van de bezuinigingen en een ander financieringsmodel groeit de werkgelegenheid hierdoor slechts zeer licht.

Werkgelegenheid in commerciële diensten, 2009 en verwachting 2014, in Limburg en de drie deelgebieden

bron: CPB, LISA, VRL; Etil/Research voor Beleid

- **Zorg:** Het is de vraag hoe zal worden omgegaan met de stijgende kosten van de zorg. Duidelijk is dat de zorgvraag onder invloed van de vergrijzing toeneemt. Of dit leidt tot meer banen, is de vraag.

vacatures

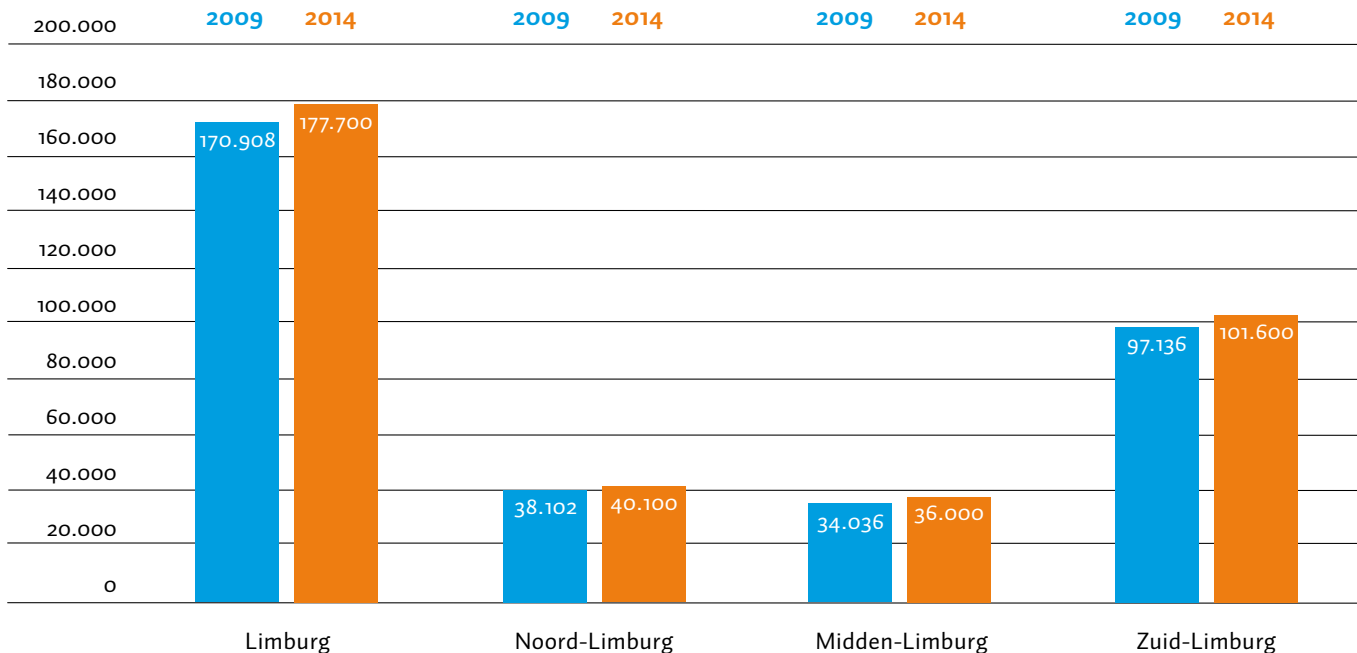
In 2009 is, als gevolg van de economische crisis, sprake van een sterke daling van het aantal vacatures. In 2010 herstelt de vacatuemarkt zich. In Limburg is het herstel sterker dan landelijk (14% versus 12%). In 2010 ontstond bijna 30% van de vacatures in Limburg in de handel. De aantrekkende wereldhandel en de goedkope euro hebben een positief effect op de export. Verder waren er re-

latief veel vacatures in de zakelijke dienstverlening (15% van het totaal aantal vacatures in Limburg), horeca (14%), zorg (13%) en industrie (9%).

Er was daardoor een grote vraag naar mensen met een administratief-economisch beroep. Verder was er veel vraag naar mensen in de verzorgende en dienstverlenende beroepen, de technische en industrieberoepen en de elementaire beroepen (een breed scala aan beroepen van productiemedewerkers, tot vakkenvullers en interieurverzorgers).

Eén op de drie vacatures in Limburg was op mbo-niveau. Daarnaast waren er veel vacatures op het snijvlak van mbo- en hbo-niveau (20%).

Werkgelegenheid in niet-commerciële diensten, 2009 en verwachting 2014, in Limburg en de drie deelgebieden

	2009	gemiddelde 2010-2011	gemiddelde 2012-2014	mutatie 2014, t.o.v. 2009
Landbouw en visserij	20.110	19.450	18.490	-9,9%
Voeding	5.540	5.300	5.150	-7,6%
Chemie	14.420	13.700	13.060	-10,3%
Metaal en elektrotechniek	30.340	28.080	26.670	-12,6%
Overige industrie	30.340	28.530	27.230	-11,0%
Energie	5.120	5.020	4.960	-3,0%
Bouw en ontroerend goed	27.650	26.200	26.140	-3,7%
Handel en reparatie	91.010	89.190	89.750	-0,4%
Horeca	29.040	28.220	28.380	-1,2%
Transport en communicatie	39.910	38.620	39.200	0,4%
Bank- en verzekeringswezen	11.280	10.550	10.140	-10,2%
Zakelijke dienstverlening	54.010	53.470	55.360	4,9%
Overheid	27.380	27.350	26.970	-2,3%
Onderwijs	32.040	32.280	32.340	0,6%
Gezondheids- en welzijnszorg	88.490	90.700	94.200	8,0%
Overige diensten	21.370	21.540	22.630	8,1%
Totaal	528.040	518.220	520.660	-0,5%

bron: CPB, LISA, VRL; Etil/Research voor Beleid.

waar vinden nieuwe arbeidskrachten tot 2014 werk?

Baanopeningen zijn de banen die beschikbaar zijn voor nieuwe arbeidskrachten. De komende jaren zullen de baanopeningen vooral ontstaan doordat mensen die de arbeidsmarkt verlaten, bijvoorbeeld vanwege pensioen of arbeidsongeschiktheid, vervangen moeten worden. Er is nauwelijks uitbreidingsvraag. Alleen in Midden-Limburg ontstaan baanopeningen door een lichte uitbreidingsvraag (0,1%). Tot 2014 zijn er naar schatting 97.200

baanopeningen. 23.400 in Noord-Limburg, 20.900 in Midden-Limburg en 53.000 in Zuid-Limburg.

De meeste baanopeningen zijn er in de economisch-administratieve beroepen (29.400), de verzorgende en dienstverlenende beroepen (10.600), de elementaire en niet-specialistische beroepen (10.200) en de medische en paramedische beroepen (9.100).

het aanbod op de arbeidsmarkt

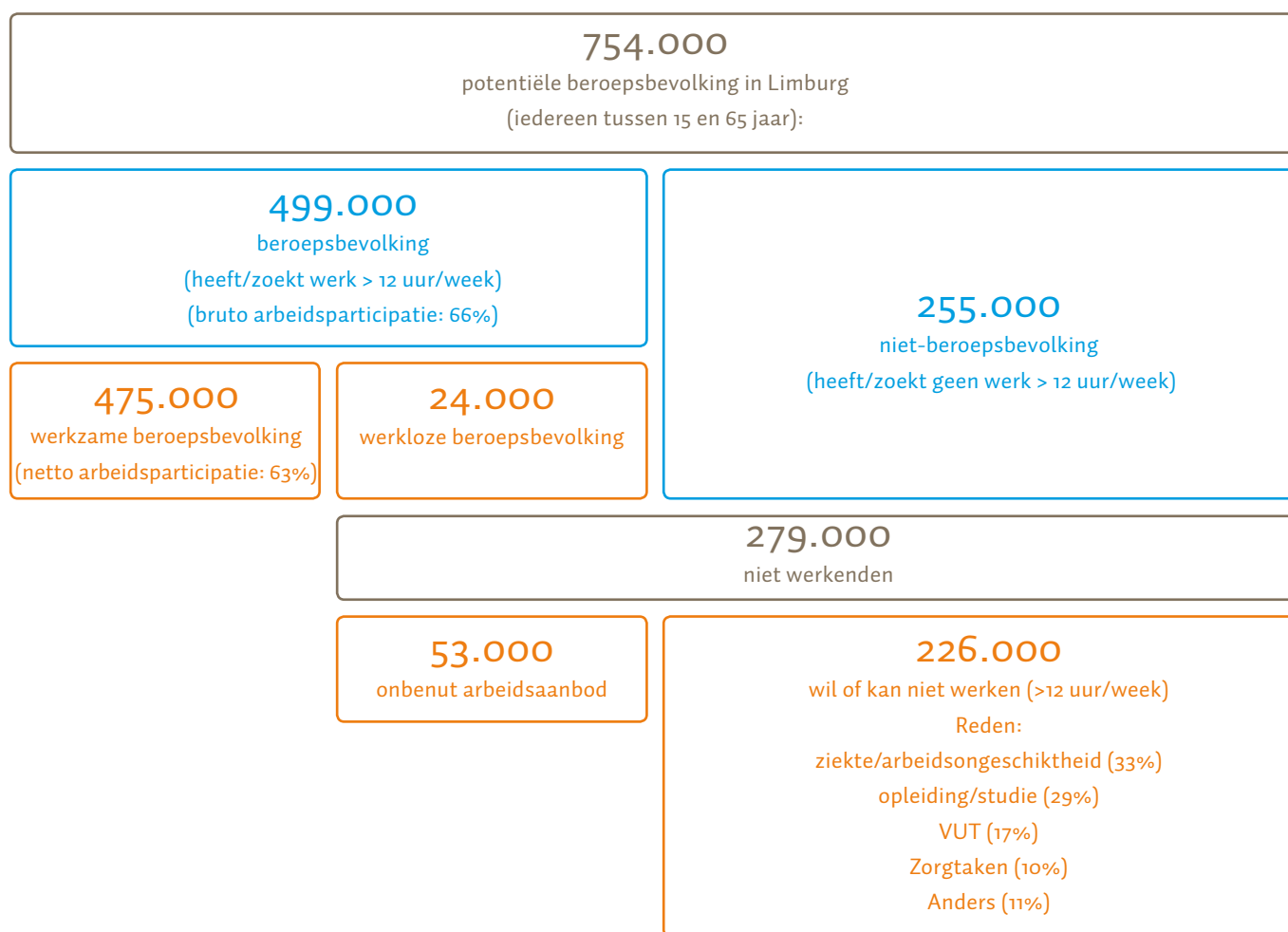
wie werkt of kan werken?

- De potentiële beroepsbevolking van Limburg telt in 2009 751.700 personen. Voor de periode 2009-2014 wordt een daling verwacht met in totaal 4,3% (landelijk: 0,9%).
- De bruto arbeidsparticipatie is in Limburg in 2009 67% (tegenover 70% landelijk) en neemt nog steeds toe. Die trend zet in de periode 2009-2014 door.
- In 2009 telt de Limburgse beroepsbevolking 505.700 personen. In 2009-2014 daalt de omvang van de beroepsbevolking met 1,0%, bij een landelijke stijging van 2,2%.
- Vanaf 2015 gaat de beroepsbevolking in Limburg structureel dalen.
- Belangrijke kwalitatieve trends in de (Limburgse) beroepsbevolking zijn: vergrijzing, feminisering en upgrading.
- Limburg volgt de landelijke trends wat betreft het aantal uitkeringsgerechtigden. Door de structureel hogere werkloosheidscijfers ligt het aantal WW-uitkeringen hoger dan landelijk.
- De totale arbeidsparticipatie is in de periode 1996-2009 aanzienlijk gestegen door de stijgende deelname van vrouwen en het langer door blijven werken van ouderen.
- Substantieel arbeidspotentieel is landelijk én in Limburg te vinden onder de niet-uitkeringsgerechtigden en arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa. Wel is de vraag is of deze arbeidsmigranten naar Limburg zullen blijven komen als de economie in het eigen land zich verder ontwikkelt.
- In 2010 werkten 19.500 meer Limburgers buiten Limburg dan er pendelaars hier kwamen werken. Het negatieve pendelsaldo met de rest van Nederland bedraagt -34.400 personen. Dit wordt slechts gedeeltelijk gecompenseerd door een positief pendelsaldo met België (+12.400) en Duitsland (+2.500).
- Na een stabiele deelname in de jaren 2005 tot en met 2007 en een toename van het aantal deelnemers in 2008 en 2009 laat de Limburgse mbo-populatie in 2010 een daling zien. Qua onderwijsdeelname zijn de belangrijkste onderwijsclusters dat jaar gezondheidszorg, welzijn en administratie.
- Het aantal voortijdig schoolverlaters in Limburg daalt al een aantal jaren.
- Van de mbo-gediplomeerden in Limburg in het schooljaar 2008-2009 kwam ruim de helft beschikbaar voor de arbeidsmarkt. De rest ging een vervolgopleiding doen binnen het mbo of stroomde door naar het hbo.
- De arbeidsmarktinstroom vanuit het onderwijs (86.700) is tussen 2010 en 2014 niet voldoende om de nieuwe baanopeningen op te vangen.
- Van de in Limburg afgestudeerde hoogopgeleiden verlaat een deel de provincie (weer) om elders te gaan werken. Aangezien een belangrijk deel van de hoogopgeleide vertrekkers ook niet uit Limburg afkomstig was, is per saldo echter nauwelijks sprake van verlies van hooggekwalificeerde jongeren.

In 2008 waren er in Limburg 754.000 mensen tussen 15 en 65 jaar. In dit hoofdstuk wordt belicht hoe die potentiële beroepsbevolking verdeeld is over banen, vacatures, uitkeringen of in hoeverre mensen andere keuzes maken.

het model en de getallen

In onderstaand overzicht is te zien waar in 2008 het uiteindelijke aantal van 475.000 mensen met een baan van minimaal 12 uur per week vandaan komt.

landelijke ontwikkeling beroepsbevolking

Landelijk is de verwachting dat de beroepsbevolking tussen 2009 en 2014 groeit met 2,2%. In Limburg krimpt de beroepsbevolking in die periode met 1%. Door de economische crisis lijken met name jongeren hun kansen op de arbeidsmarkt laag in te schatten. Zij studeren daarom langer. Vrouwen en ouderen worden door de geringe kansen nauwelijks aangemoedigd om te gaan werken. Verder is er een groter arbeidsaanbod doordat de vervolgitkering WW is afgeschaft en de maximale WW-duur is teruggebracht van 60 naar 38 maanden.

Op middellange termijn verwacht het CPB een groei van de beroepsbevolking. De stijgende arbeidsparticipatie van vrouwen compenseert nog ruimschoots de effecten van de vergrijzing. Landelijk lijkt de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen echter langzamerhand zijn grens te gaan bereiken.

beroepsbevolking Limburg gaat krimpen

De totale bevolking in Limburg krimpt sinds 1997, waardoor ook de potentiële beroepsbevolking daalt: er komen minder jongeren bij en er zijn veel 65-plussers. In Zuid-Limburg daalt het aantal mensen van 15 tot 65 dat een baan zou kunnen invullen tussen 2010 en 2014 met 21.000. Dat zijn ongeveer evenveel mensen als Friesland-Campina of Achmea in dienst heeft en 2/3 van het aantal medewerkers van de NS. Of iedereen in Echt-Susteren die werk heeft.

Om die krimp in de potentiële beroepsbevolking te kunnen compenseren is de (bruto) arbeidsparticipatie van belang. Deze stijgt al jaren, zowel in Nederland als in Limburg. Onder invloed van sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen en stimulerende maatregelen om werk en gezin te combineren, neemt het aantal vrouwen en ouderen dat beschikbaar is voor de arbeidsmarkt, toe. Ook is het opleidingsniveau van de potentiële beroepsbevolking toegenomen; hoger opgeleiden participeren over het algemeen meer op de arbeidsmarkt.

Vanwege de stijgende arbeidsparticipatie was er tussen 1998 en 2009 per saldo toch nog sprake van een groei van de beroepsbevolking van Limburg. De participatiegraad bedroeg in 2009 67% tegenover landelijk 70%. In Noord-Limburg was de arbeidsparticipatie dat jaar 70%, in Midden- en met name Zuid-Limburg was deze lager (69 respectievelijk 66%).

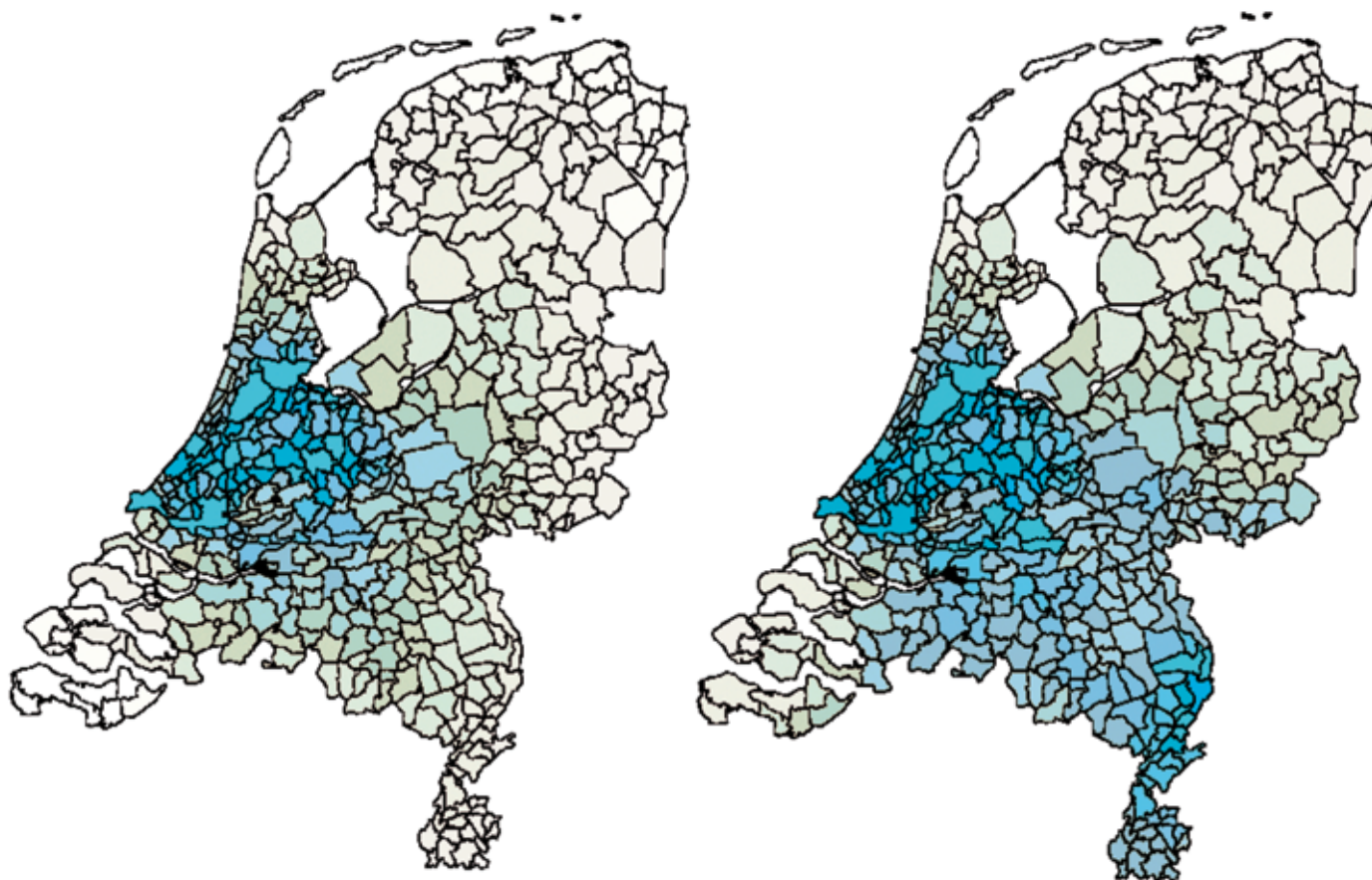
Verklaringen voor de lagere participatie in Limburg dan landelijk het geval is, zijn vooral het lagere opleidingsniveau en de sterkere mate van vergrijzing. De arbeidsparticipatie zal ook de komende jaren verder toenemen, met name doordat meer vrouwen en ouderen participeren.

Onder invloed van de economische ontwikkelingen daalt de beroepsbevolking in 2011 licht en is er in 2013 zelfs een lichte groei. Vanaf 2015 zet echter een structurele daling van de Limburgse beroepsbevolking in, veroorzaakt door de demografische ontwikkelingen.

reserves

Er zijn groepen die eventueel beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt:

- **Uitkeringsgerechtigden:** Limburg volgt in de aantallen de landelijke trends, al ligt het percentage WW-uitkeringen hoger vanwege de structureel hogere werkloosheidscijfers. Door gewijzigde wet- en regelgeving daalde de afgelopen jaren het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (AO). Het aantal WW- en bijstandsuitkeringen steeg echter door de economische crisis. In Limburg steeg in 2009 het aantal WW-uitkeringen van 16.960 tot 23.460. Dat is een toename van 38%, exclusief deeltijd WW. In 2010 daalde het aantal niet werkende werkzoekenden (inclusief deeltijd WW) met 9%, tegenover een landelijke daling met 3%. Ook het aantal algemene bijstandsuitkeringen in Limburg nam in 2009 toe: van 20.960 tot 23.440, een stijging van 12%. Het aantal AO-uitkeringen toonde in 2008 na een jarenlange

Hoe donkerder de kleur, hoe meer banen er bereikbaar zijn vanuit de betreffende gemeente.

Bereikbaarheid van banen vanuit de gemeente, banen in het buitenland tellen **niet** mee (links) respectievelijk **wel** mee (rechts). In theorie is de bereikbaarheid van banen in Limburg zeer groot. De grenzen vormen echter een forse barrière. Taal en cultuurverschillen bemoeilijken internationale pendel. Tevens kan de andere (belasting)wetgeving in de omliggende landen drempels opwerpen.

bron: Atlas voor gemeenten (2010)

daling weer een stijging. In 2009 volgde weer een lichte daling. Op 1 januari 2010 waren er in Limburg 72.927 AO-uitkeringen tegenover 73.014 een jaar eerder.

- Niet-uitkeringsgerechtigden: deze groep mensen werkt niet en volgt geen opleiding. Het CBS schat hun aantal (exclusief vutters) in 2008 landelijk op zo'n 453.000. Inclusief vutters zou het gaan om 1.423.000 personen. Volgens een onderzoek van Intelligence Group is het merendeel van deze groep gemotiveerd om aan de slag te gaan. Een kwart zoekt een baan, ruim de helft houdt de arbeidsmarkt in de gaten. Slechts een vijfde zegt niet naar werk te zoeken.
- (Tijdelijke) arbeidsmigranten: in maart 2010 werkten in Nederland volgens officiële cijfers zo'n 100.000 werknemers uit Oost-Europese EU-landen. Dat zijn er 12.000 meer dan een jaar eerder. Aangezien veel Oost-Europese werknemers tijdelijk in Nederland verblijven en daardoor niet in de statistieken zijn opgenomen, ligt het werkelijke aantal waarschijnlijk veel hoger. Door tal van ontwikkelingen is onzeker of de arbeidsmigranten een structurele bron van arbeid blijven vormen.
- Kennismigranten: in 2010 waren er ongeveer 26.000 hoogopgeleide kennismigranten in Nederland. Bijna de helft kwam uit Azië en ruim een tiende uit Noord-Amerika. Kennismigranten verhuizen naar bestemmingen waar hun kwaliteit het best wordt beloond. Zij letten op arbeidsmarkt, loon, reputatie van het hoger onderwijs en kennisinfrastructuur. Nederland scoort goed, na Zwitserland en de Verenigde Staten.

pendel

Het ETIL onderzoek Limburgse pendel 2010 laat zien dat in 2010 59.700 inwoners van Limburg buiten de provincie werkten. Uit Noord-Brabant en België pendelden 40.200 personen naar Limburg voor hun werk. Vanuit Limburg pendelen 34.400 mensen meer naar andere provincies dan er hier komen werken. Enige compensatie biedt de pendel vanuit België (+ 12.400) en Duitsland (+ 2.500).

Het negatieve pendelsaldo van 19.500 personen betreft 4% van het aantal arbeidsplaatsen.

Op de kaartjes op pagina 23 is te zien dat de bereikbaarheid van banen in Limburg in theorie zeer groot is.

De grenzen vormen echter een forse barrière. Taal en cultuurverschillen bemoeilijken internationale pendel. Tevens kan de andere (belasting)wetgeving in de omliggende landen drempels opwerpen.

Volgens gegevens van het CBS op landelijk niveau werkten begin 2009 in Nederland in totaal 45.000 werknemers die in België woonden en 45.000 werknemers woonachtig in Duitsland. Van de grenspendelaars uit België zonder Nederlandse nationaliteit blijkt driekwart in de dienstensector te werken, onder meer in de handel en horeca, de zakelijke dienstverlening en de gezondheidszorg. Bijna een vijfde werkt in de industrie. De grenspendelaars uit België en Duitsland met de Nederlandse nationaliteit werken in hoofdzaak in de dienstensector, zowel in de commerciële diensten als in de niet-commerciële diensten.

nieuwe arbeidskrachten

Er komen voortdurend nieuwe mensen beschikbaar voor de arbeidsmarkt, de zogenaamde arbeidsmarktinstroom. Hun aantal wordt bepaald door de uitstroom van schoolverlaters uit het initiële dagonderwijs, de schoolverlaters van het deeltijdonderwijs, het niet-reguliere voltijdonderwijs en de beroepsgerichte volwasseneneducatie. Daarbij wordt de benaming 'schoolverlater' ook gehanteerd voor de afgestudeerden van het hoger onderwijs. Reeds werkenden kunnen ook tot nieuw aanbod op de arbeidsmarkt worden gerekend, wanneer zij een niveauverhogende of richtingveranderende opleiding voltooien.

de onderliggende trends in het onderwijs

Onderwijsdeelfname is een indicatie voor de arbeidsmarktinstroom van gediplomeerden op middellange termijn.

Het mbo in Limburg had in 2005, 2006 en 2007 een stabiel leerlingaantal van 28.000. In 2008 en 2009 groeide het mbo tot 31.732 leerlingen en in 2010 daalde het leerlingaantal met 1.151 tot 30.581.

In Zuid-Limburg is het aantal leerlingen in het primair onderwijs al sinds 1998 aan het dalen en in het voortgezet onderwijs sinds 2005. Landelijk verwacht het ministerie van OCW de komende jaren ook een daling van het leerlingaantal in het primaire onderwijs (door de geboortedaling sinds 2000). Die daling begint in 2016 in het voortgezet onderwijs.

Doorstroomroute mbo-gediplomeerden in het schooljaar 2008 - 2009 naar onderwijssector, %

	gediplomeerden personen	doorstroom binnen MBO	doorstroom naar HBO	beschikbaar voor arbeidsmarkt
Zuid-Limburg				
Groen	423	23%	11%	66%
Techniek	1.116	36%	16%	49%
Economie	1.960	31%	16%	52%
Zorg en welzijn	1.660	21%	15%	64%
Totaal 2008/09	5.159	28%	15%	57%
Totaal 2007/08	4.849	31%	14%	55%
AKA 2008/09	183	32%	0%	64%
Noord- en Midden-Limburg				
Groen	395	30%	15%	55%
Techniek	1.465	33%	16%	51%
Economie	1.692	39%	18%	43%
Zorg en welzijn	1.491	25%	17%	58%
Totaal 2008/09	5.043	32%	17%	51%
Totaal 2007/08	4.735	33%	16%	52%
AKA 2008/09	85	38%	0%	62%

bron: UWV WERKbedrijf (2010), 'Basiscijfers Jeugd Noord- en Midden-Limburg' (juni 2010); UWV WERKbedrijf (2010),

'Basiscijfers Jeugd Zuid-Limburg' (juni 2010); Etil/Research voor Beleid.

Verder gaan binnen het voortgezet onderwijs steeds minder leerlingen naar het vmbo. Het mbo zal onder invloed daarvan nog enkele jaren licht groeien, waarna een daling zal inzetten. Het vmbo in Limburg daalt tot 2020 met ongeveer 20%. In het mbo is de daling ongeveer 12% (landelijk 5%). Het hoger onderwijs is de afgelopen tien jaar sterk gegroeid, die groei zet zeker nog door tot 2015.

MBO in kaart geeft voor 2010 de sectorale top vijf van clusters in het mbo in Limburg:

1. Gezondheidszorg (4.464 leerlingen; 15% van alle mbo-leerlingen)
2. Welzijn (4.189 leerlingen; 14%)
3. Administratie (3.115 leerlingen; 10%)
4. Detailhandel (1.919 leerlingen; 6%)
5. ICT (1.402 leerlingen; 5%).

Techniek ontbreekt in deze top vijf. Gezamenlijk hadden de technische clusters infra, elektrotechniek, werktuigbouwkunde en procestechiek 4.638 leerlingen.

voortijdig schoolverlaters

Nog steeds zijn er leerlingen die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Zij hebben geen afgeronde havo- of vwo-opleiding, basisberoepsopleiding (mbo niveau 2) of oude opleiding van vergelijkbaar niveau. Het aantal voortijdig schoolverlaters daalde de afgelopen jaren, deels omdat er door de crisis minder 'groenpluk' plaatsvond. Het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters in het voortgezet onderwijs en mbo in de RMC-regio's Gewest Limburg-Noord en Gewest Zuid-Limburg lag in 2008/09 op 1.111 respectievelijk 1.790. Dat is ongeveer 20% minder dan in 2005/2006.

doorstroom naar vervolgonderwijs

Landelijk koos ongeveer de helft van de mbo'ers voor een vervolgonderwijs. In Noord- en Midden-Limburg kwam in het schooljaar 2008-2009 51% van de mbo-leerlingen beschikbaar voor de arbeidsmarkt. 31% studeerde verder binnen het mbo en 17% ging naar het hbo. In Zuid-Limburg ging 57% van de mbo-gediplomeerden een baan zoeken, 28% koos voor een vervolgonderwijs binnen het mbo en 15% stroomde door naar het hbo. In Noord- en Midden-Limburg

Arbeidsmarktinstream in Nederland, Limburg en de drie deelgebieden, 2010-2014, in aantal en als percentage van de werkgelegenheid in 2009

	arbeidsplaatsen 2009	arbeidsmarkt-instream totaal	arbeidsmarkt-instream totaal	arbeidsmarkt-instream gemiddeld jaarlijks
Nederland	8.032.080	1.365.450	17,0 %	3,2 %
Limburg	528.040	86.800	16,4 %	3,1 %
Noord-Limburg	140.080	22.000	15,7 %	3,0 %
Midden-Limburg	109.220	17.800	16,3 %	3,1 %
Zuid-Limburg	278.750	46.900	16,8 %	3,2 %

kozen dus meer mbo-gediplomeerden een vervolgopleiding dan in Zuid-Limburg.

In de sectoren techniek en economie gaan in heel Limburg relatief veel mensen naar een vervolgopleiding.

lagere en middelbare opleidingsniveaus

In totaal zullen er tot en met 2014 ruim 63.000 schoolverlaters op lager en middelbaar niveau bij komen op de Limburgse arbeidsmarkt. Dat is 17,9% van de werkgelegenheid in 2009. De nieuwe instroom is slechts voldoende voor 91% van de ontstane baanopeningen. Voor lagere en middelbare opleidingen ontstaan namelijk 69.000 baanopeningen. Er is vooral tekort aan gediplomeerden van vmbo theoretische leerweg, vmbo techniek, mbo techniek, en vmbo verzorging. Er is een overschot te verwachten van mensen met basisonderwijs, mbo economie, vmbo groen en mbo groen. Wat betreft de vmbo'ers gaat het onder andere om leerwerkbanen. Verder heerst aan de onderkant van de arbeidsmarkt een vrij grote dynamiek. Er zijn immers veel jongeren die na het vmbo gaan werken in combinatie met een leertraject (BBL), en jongeren die uitvallen in het mbo (voortijdig schoolverlaters) en dan alsnog gaan werken. Verder is aan de onderkant van de arbeidsmarkt instroom van herintreders, laagopgeleide arbeidsmigranten, het invullen van banen door werknemers met een middelbare opleiding en met jongeren die hun opleiding nog niet hebben afgerond.

hogere en wetenschappelijke opleidingsniveaus

Landelijk wordt de instroom geschat op 404.700 schoolverlaters, 16,6% van de werkgelegenheid in 2009.

Er zijn voor deze opleidingstypen naar schatting 475.100 baanopeningen. De nieuwe instroom ondervangt daarmee slechts 85% van de ontstane baanopeningen. Er zijn vooral banen voor gediplomeerden van hbo paramedisch, hbo techniek, hbo onderwijs en hbo economie. Te veel afstudeerders zijn er in het wo groen en wo economie.

Een thema dat voor Limburg aandacht vraagt, is de mobiliteit van afgestudeerden in het wetenschappelijk onderwijs. Landelijk gaat 27% van de afgestudeerden in een andere provincie werken dan in de provincie van herkomst of die van studie. In Maastricht ligt het percentage op 41%. Afgestudeerde hbo'ers verlaten de regio nog gemakkelijker dan afgestudeerde wo'ers. Er komen veel studenten van buiten Limburg naar Maastricht. Een groot deel van hen vertrekt na de studie weer. Per saldo is er nauwelijks verlies van hooggekwalificeerde jongeren.

confrontatie van vraag en aanbod de knelpunten en discrepanties

- In de periode 2000-2008 was het aandeel moeilijk vervulbare vacatures in het totaal aantal vacatures in Limburg kleiner dan landelijk (jaarlijks gemiddeld 31% tegenover 34%). Het aandeel moeilijk vervulbare vacatures (UWV) was in 2010 als gevolg van de crisis kleiner (20%) maar neemt bij het aantrekken van de economie weer toe. In Limburg ligt de werkloosheid structureel op een hoger niveau dan landelijk, maar dit verschil neemt de komende jaren af.
- De verwachting is dat het percentage niet-werkende werkzoekenden zich in Limburg in de komende jaren gunstiger ontwikkelt dan landelijk.
- Bij het aantrekken van de economie lost het probleem van de jeugdwerkloosheid zich grotendeels vanzelf op. In tegenstelling tot de jeugdwerkloosheid, die vooral conjunctureel bepaald is, vormt de werkloosheid onder ouderen een structureel probleem.
- In oktober 2010 is de krapte op de Limburgse arbeidsmarkt tot en met mbo-niveau gemiddeld, terwijl de arbeidsmarkt een jaar eerder nog ruim was.

Evenwicht op de arbeidsmarkt betekent dat vraag en aanbod precies op elkaar aansluiten. Zowel wat betreft het aantal banen en mensen als wat betreft de kwaliteit. Een utopie dus. In dit hoofdstuk een beeld van de knelpunten en discrepanties.

moelijk vervulbare vacatures

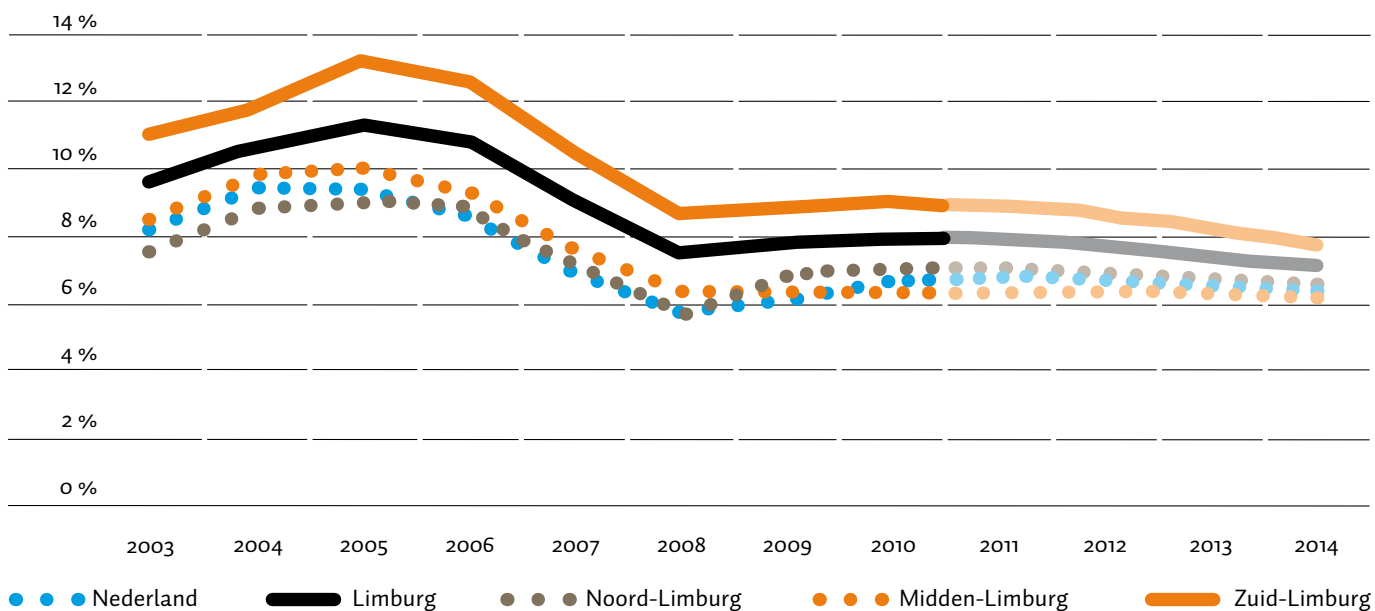
Een indicatie voor knelpunten aan de vraagkant van de arbeidsmarkt zijn de moeilijk vervulbare vacatures. In Limburg waren er tussen 2005 en 2008 relatief minder moeilijk vervulbare vacatures dan landelijk. In Noord- en Midden-Limburg overtrof het aandeel moeilijk vervulbare vacatures echter het landelijke aandeel (resp.

35 en 36% tegen landelijk 34% en 28% in Zuid-Limburg). Het aandeel moeilijk vervulbare vacatures (UWV) was in 2010 als gevolg van de crisis kleiner (20%) maar neemt bij het aantrekken van de economie weer toe.

werkloosheidsontwikkeling

Als het aanbod van de arbeidsmarkt niet aansluit op de vraag, ontstaat werkloosheid. De cijfers worden uitgedrukt in het aantal niet werkende werkzoekenden (NWW'ers). Dit zijn mensen tussen 15 en 65 jaar die werk zoeken van minstens twaalf uur per week en daarvoor staan ingeschreven bij het UWV WERKbedrijf. In 2010 was

Ontwikkeling NWW-percentage, Nederland, Limburg en de drie deelgebieden, 2003-2014

bron: UWV WERKbedrijf, CPB; Etil/Research voor Beleid.

53% van de NWW'ers in Limburg man (landelijk 52%), 51% van de NWW'ers had maximaal een vmbo-opleiding (landelijk 50%), 35% was middelbaar opgeleid (landelijk 37%) en 15% was hoger opgeleid (landelijk 13%). In Limburg was 54% van de NWW'ers ouder dan 45 jaar (landelijk 48%), terwijl 8% nog geen 25 was (landelijk en in Limburg).

in Limburg

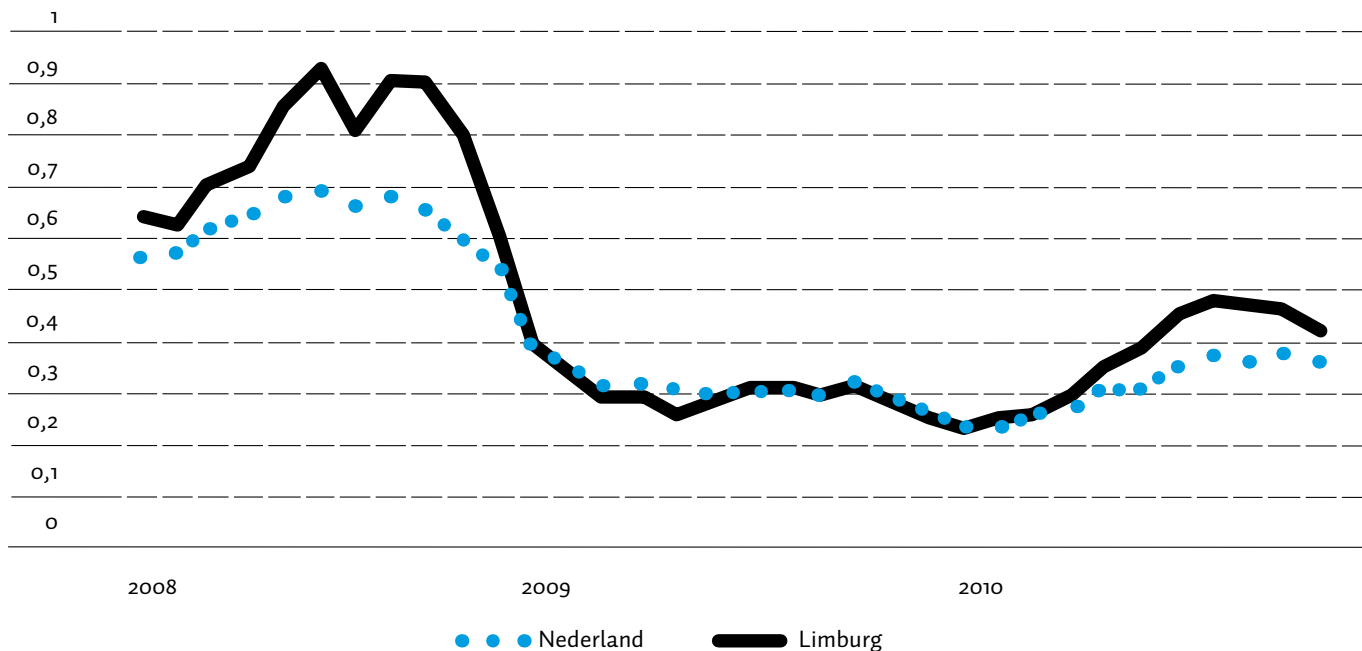
De ontwikkeling van de werkloosheid weerspiegelt de economische ontwikkeling, landelijk en provinciaal. Toch valt op dat de werkloos-

heid ten gevolge van de economische crisis in 2009 en 2010 slechts beperkt steeg, terwijl de productie enorm terugviel. Verklaringen hiervoor zijn:

- Labour hoarding: mensen in dienst houden met het oog op verwachte toekomstige krapte.
- Werktijdverkorting en deeltijd-WW: het dempende effect hiervan was in Limburg relatief groot.
- Flexibilisering van de arbeidsmarkt: meer flexwerkers en zzp'ers.

Krapte-indicator voor (het totaal aan) elementaire, lagere en middelbare beroepen in Nederland en Limburg, januari 2008 – oktober 2010*

* Normen: zeer ruim (0 - 0,24); ruim (0,25 - 0,39); gemiddeld (0,40 - 0,54); krap (0,55 - 0,69); zeer krap (0,70 en hoger).

- Mogelijke veranderingen in de sectorstructuur: meer diensten en minder industrie waardoor het effect van productiedaling op personele bezetting verandert.
- Onvervulde vacatures: zelfs op het dieptepunt van de crisis waren er landelijk nog 100.000 openstaande vacatures. Het is plausibel dat een deel van de mensen die door de crisis hun werk kwijt raakten, konden instromen op nog openstaande vacatures bij andere arbeidsorganisaties.
- Hoge vervangingsvraag ten gevolge van de vergrijzing.
- Langer doorleren door jongeren.

In Limburg ligt de werkloosheid structureel hoger dan landelijk. De komende jaren wordt het verschil kleiner. Naast de verklaringen hierboven zal een hoge vervangingsvraag ontstaan en zal de beroepsbevolking slechts beperkt groeien.

De NWW percentages bedroegen eind december 2010:

landelijk: 6,4%

Limburg: 7,4%

Noord- en Midden-Limburg: 6,2%

Zuid-Limburg: 8,5%

In Limburg is het NWW-percentage in 2010 gedaald. In 2014 ligt het Limburgse NWW-percentage op 7% (lager dan de 7,4% in 2008). Voor Noord-Limburg daalt het cijfer tot 6,3% (5,8% in 2008) en Midden-Limburg tot 5,9% (6,2% in 2008). In Zuid-Limburg is eveneens een daling te zien, hoewel het cijfer hoger uitkomt dan het gemiddelde: 7,7% (8,6% in 2008).

krapte op de arbeidsmarkt

De krapte-indicator van UWV WERKbedrijf geeft de verhouding tussen het aantal openstaande vacatures bij het UWV WERKbedrijf en het aantal niet-werkende werkzoekenden dat korter dan zes maanden staat ingeschreven. Hoe lager het aantal ingeschreven mensen, hoe krapper de arbeidsmarkt, hoe meer keuze de werkzoekenden hebben. Hoe kleiner het aantal vacatures, hoe lager de indicator is, hoe meer keuze de werkgevers hebben.

Overigens richt de krapte-indicator zich op beroepen tot en met mbo-niveau. Vacatures voor hogere opleidingsniveau zijn bij UWV WERKbedrijf ondervertegenwoordigd. Verder is deze indicator vooral een momentopname, het is geen prognose.

van onderwijs naar arbeidsmarkt

kansen en knelpunten voor scholieren en ondernemers

- De arbeidsmarkt in Limburg is momenteel met name krap voor technische/industrieberoepen en zorgberoepen. Ook is er krapte in transport-, beveiligings- en sociaal-maatschappelijke beroepen.
- Het perspectief voor schoolverlaters op een baan op middellange termijn is in Limburg iets minder positief dan landelijk. De slechtste perspectieven zijn er voor ongeschoolden, mbo'ers ICT en mbo'ers toerisme en recreatie. De beste perspectieven op een baan in Limburg hebben gediplomeerde schoolverlaters van vmbo tl. Hier wordt eind 2014 een tekort van circa 4.300 verwacht. Ook gediplomeerde schoolverlaters vmbo, mbo en hbo techniek, vmbo verzorgend, hbo (para)medisch en hbo onderwijs en sociaal-cultureel hebben goede kansen op een baan. De perspectieven voor de genoemde vmbo-schoolverlaters hebben voor een groot deel betrekking op leerwerkbanen, bij een vervolgopleiding binnen het mbo.
- Werkgevers in Limburg moeten op middellange termijn rekening houden met krapte in de lagere en middelbare beroepsgroepen. Voor de hogere en wetenschappelijke beroepen ontstaat minder personeelskrapte dan landelijk.
- Grote knelpunten voor werkgevers in Limburg worden de komende vijf jaar verwacht voor lagere niet specialistische, wiskundige/natuurwetenschappelijke en (para)medische beroepen. Verder voor middelbare technische en wiskundige/natuurwetenschappelijke beroepen. En voor hogere technische, transport en (para)medische beroepen. In Zuid- en Midden-Limburg worden in meer beroepsgroepen tekorten verwacht dan in Noord-Limburg.

Dit hoofdstuk belicht de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt nu en op de middellange termijn. Op basis van de informatie kan geprobeerd worden discrepanties tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verminderen.

Limburg: mbo'ers redelijk in trek

Voor jonge mensen die een opleiding volgen of nog moeten kiezen, is het belangrijk te weten hoe straks hun kansen op een baan zijn. Dat wordt uitgedrukt in de IPB, de Indicator Perspectief op Baan.

Perspectief op baan voor schoolverlaters naar opleidingstype, typering IPB, Nederland en Limburg, eind 2014

Opleidingstype	Nederland	Limburg	Limburg: Indicator	Limburg: WP 2009	Limburg: Tekort / Overschot
Basisonderwijs	slecht	slecht	1,19	27.700	5.200
VMBO tl	goed	goed	0,89	37.200	-4.300
VMBO groen	matig	matig	1,09	3.300	300
VMBO techniek	goed	goed	0,95	35.700	-1.700
VMBO economie	redelijk	redelijk	1,02	11.600	200
VMBO verzorging	redelijk	goed	0,98	18.800	-400
HAVO/VWO	goed	redelijk	1,01	38.700	400
MBO groen	redelijk	redelijk	1,05	11.900	600
MBO techniek	goed	goed	0,96	72.500	-2.700
MBO sociaal-cultureel	redelijk	redelijk	1,04	43.300	1.800
MBO gezondheidszorg	goed	redelijk	1,01	18.000	300
MBO economie	matig	matig	1,07	59.000	4.300
HBO onderwijs en sociaal-cultureel	goed	goed	0,94	39.400	-2.200
HBO groen	redelijk	redelijk	1,02	2.000	0
HBO techniek	goed	goed	0,99	18.400	-200
HBO paramedisch	goed	goed	0,94	11.800	-800
HBO economie	goed	redelijk	1,00	25.900	0
WO letteren en sociaal-cultureel	redelijk	*	*	*	*
WO groen	matig	*	*	*	*
WO techniek	redelijk	*	*	*	*
WO medisch	goed	*	*	*	*
WO economie	matig	*	*	*	*

* Voor WO-opleidingen uitsluitend uitspraken op landelijk niveau

bron: ROA, EBB, COLO; Etil/Research voor Beleid.

Dit is de verhouding tussen enerzijds de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters en het aantal kortdurend werkzoekenden en anderzijds de verwachte baanopeningen, een verhouding tussen aanbod en vraag. Groot aanbod bij normale vraag leidt tot beperkte kansen op de arbeidsmarkt. Beperkt aanbod bij grote vraag leidt tot grote kansen voor de schoolverlaters. Het is op basis van de beschikbare data niet mogelijk onderscheid te maken tussen de verschillende mbo-niveaus. Uit ander onderzoek en informatie uit de expertpanels die voor RAIL 2011 zijn georganiseerd, komt naar voren dat over het algemeen de baanperspectieven voor gediplomeerde schoolverlaters op mbo-niveau 4 gunstig zijn en die op niveau 2 slecht.

perspectief op baan naar mbo-opleidingsrichtingen

RAIL heeft ook de diverse mbo-opleidingsrichtingen bekeken op perspectief.

De top 10 van het beste perspectief op een baan:

- MBO fijnmechanische techniek (0,91; goed)
- MBO techniek overig (0,94; goed)
- MBO werktuigbouw en mechanische techniek (0,95; goed)
- MBO bouw (0,95; goed)
- MBO installatietechniek (0,96; goed)
- MBO vervoer (0,96; goed)
- MBO elektrotechniek (0,96; goed)
- MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking (0,96; goed)
- MBO brood en banket (0,97; goed)
- MBO grond-, weg- en waterbouw (0,97; goed)

De relatief slechte perspectieven voor mbo ICT en handel (en daarmee voor mbo economie in het algemeen) zijn deels verklaarbaar doordat er veel deelnemers zijn, waaronder ook mensen op niveau 2. Verder is er in deze segmenten een relatief jonge beroepsbevolking. Het blijft belangrijk mensen op te leiden in deze richtingen maar het valt te overwegen meer deelnemers voor andere richtingen te motiveren.

De top 10 met het slechtste perspectief op een baan:

- MBO ICT (1,26; slecht)
- MBO toerisme en recreatie (1,25; slecht)
- MBO gezondheidstechniek (1,14; matig)
- MBO groene ruimte (1,13; matig)
- MBO uiterlijke verzorging (1,09; matig)
- MBO handel (1,09; matig)
- MBO operationele techniek (1,07; matig)
- MBO sociaal-pedagogisch en welzijn (1,06; matig)
- MBO beweging en therapie (1,05; matig)

knelpunten voor werkgevers

Er is uitgerekend hoe groot de kansen voor werkgevers zijn om de juiste mensen te vinden voor hun organisatie. Er wordt gekeken naar de vraag en het aanbod qua opleidingsachtergrond binnen beroepen. De komende jaren krijgen werkgevers in Limburg te maken met grote krapte in:

- Lagere niet-specialistische beroepen (ondersteunende administratieve hulpkrachten)
- Lagere en middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen
- Middelbare technische beroepen
- Lagere (para)medische beroepen.
- Lagere en middelbare transportberoepen (Midden- en Zuid-Limburg)
- Hogere technische beroepen
- Hogere transportberoepen
- Hogere (para)medische beroepen.
- Hogere pedagogische beroepen (Midden- en Zuid-Limburg)
- Hogere taalkundige, culturele beroepen (bijvoorbeeld tolken/vertalers) (Midden- en Zuid-Limburg)
- Hogere verzorgende beroepen (Midden- en Zuid-Limburg).

vooruitzichten voor schoolverlaters

Op alle niveaus zijn de vooruitzichten in Limburg goed voor schoolverlaters van de opleidingen die zich richten op de gezondheidszorg en techniek. Landelijk zijn de arbeidsmarktvooruitzichten voor

hbo'ers over de gehele linie positiever dan op wo-niveau, ondanks de verdringing door academici in hbo-banen.

De goede perspectieven voor vmbo'ers tl, techniek en verzorgend hebben voor een deel betrekking op (mbo)leerwerk-banen. Verder betreft het hier banen aan de onderkant van de arbeidsmarkt zon-

der verder toekomstperspectief indien men niet (later) verder leert. Dit laatste geldt landelijk ook voor havo/vwo schoolverlaters die in de arbeidsmarkt instromen maar op termijn te duur worden zonder dat hun productiviteit (kennis en vaardigheden) toeneemt.

Tekorten zullen er in Limburg ontstaan aan mensen met vmbo-tl,

Perspectief op baan voor schoolverlaters naar opleidingstype, typering IPB, Limburgse Corop-gebieden, eind 2014

Opleidingstype	Noord-Limburg	Midden-Limburg	Zuid-Limburg
Basisonderwijs	slecht	slecht	slecht
VMBO tl	goed	goed	goed
VMBO groen	redelijk	matig	slecht
VMBO techniek	goed	goed	goed
VMBO economie	redelijk	redelijk	redelijk
VMBO verzorging	goed	goed	redelijk
HAVO/VWO	matig	redelijk	redelijk
MBO groen	redelijk	redelijk	matig
MBO techniek	goed	goed	goed
MBO sociaal-cultureel	redelijk	redelijk	redelijk
MBO gezondheidszorg	redelijk	redelijk	redelijk
MBO economie	matig	matig	matig
HBO onderwijs en sociaal-cultureel	goed	goed	goed
HBO groen	matig	redelijk	redelijk
HBO techniek	goed	goed	goed
HBO paramedisch	goed	goed	goed
HBO economie	redelijk	goed	redelijk
WO letteren en sociaal-cultureel	*	*	*
WO groen	*	*	*
WO techniek	*	*	*
WO medisch	*	*	*
WO economie	*	*	*

* Voor WO-opleidingen uitsluitend uitspraken op landelijk niveau

bron: ROA, EBB, COLO; Etil/Research voor Beleid.

mbo techniek, hbo onderwijs en sociaal-cultureel en vmbo-techniek. Overschot is er aan schoolverlaters met alleen basisonderwijs en schoolverlaters met mbo economie. Over het algemeen is het perspectief op een baan in Midden-Limburg positiever, terwijl het in Zuid-Limburg juist iets negatiever is. Verder valt vooral het

slechte perspectief op een baan in vmbo groen in Zuid-Limburg op en het goede perspectief in Midden-Limburg voor hbo economie. Verder geldt voor verschillende mbo-richtingen met een redelijk of zelfs matig perspectief dat niveau 4 vaak goede kansen op werk biedt, terwijl dat niet zo is voor mensen die op niveau 2 zijn opgeleid.

Personeelskrachte voor lagere en middelbare beroepsgroepen, typering IPK, Nederland, Limburg en de drie deelgebieden, eind 2014

Beroepen	Nederland	Limburg	Noord Limburg	Midden Limburg	Zuid Limburg
Elementaire beroepen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	enige	vrijwel geen
Lagere niet-specialistische beroepen	enige	groot	enige	groot	groot
Lagere docenten sportvakken	enige	enige	vrijwel geen	enige	enige
Lagere agrarische beroepen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	enige	vrijwel geen
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	enige	groot	groot	groot	groot
Lagere technische beroepen	enige	enige	enige	enige	enige
Lagere transportberoepen	enige	enige	enige	enige	enige
Lagere (para)medische beroepen	enige	groot	enige	groot	groot
Lagere administratieve, commerciële beroepen	enige	enige	enige	enige	enige
Lagere beveiligingsberoepen	enige	enige	enige	enige	enige
Middelbare docenten transportvakken	enige	enige	vrijwel geen	enige	enige
Lagere verzorgende beroepen	vrijwel geen	enige	vrijwel geen	enige	enige
Middelbare agrarische beroepen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen
Middelbare wiskundige, natuurwet. beroepen	groot	groot	groot	groot	groot
Middelbare technische beroepen	groot	groot	enige	groot	groot
Middelbare transportberoepen e.d.	enige	enige	enige	groot	groot
Middelbare (para)medische beroepen	enige	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen
Middelbare administratieve, commerciële beroepen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen
Middelbare juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	enige	enige	vrijwel geen	enige	enige
Middelbare beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen

Beroepen	Nederland	Limburg	Noord Limburg	Midden Limburg	Zuid Limburg
Hogere pedagogische beroepen	enige	enige	enige	groot	groot
Hogere landbouwkundige beroepen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	groot	enige	enige	enige	enige
Hogere technische beroepen	groot	groot	enige	groot	groot
Hogere transportberoepen	groot	groot	groot	groot	groot
Hogere (para)medische beroepen	groot	groot	enige	groot	groot
Hogere administratieve, commerciële, economische beroepen	enige	vrijwel geen	vrijwel geen	enige	vrijwel geen
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	vrijwel geen	vrijwel geen	vrijwel geen	enige	vrijwel geen
Hogere taalkundige, culturele beroepen	enige	enige	enige	groot	groot
Hogere beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	enige	enige	vrijwel geen	groot	enige
Hogere verzorgende beroepen	enige	enige	vrijwel geen	groot	groot
Managers (HBO werk- en denkniveau)	enige	enige	vrijwel geen	enige	enige
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	enige	*	*	*	*
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	geen	*	*	*	*
Wetenschappelijke wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	enige	*	*	*	*
Wetenschappelijke technische beroepen	enige	*	*	*	*
Wetenschappelijke (para)medische beroepen e.d.	groot	*	*	*	*
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	vrijwel geen	*	*	*	*
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	vrijwel geen	*	*	*	*
Wetenschappelijke beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	enige	*	*	*	*
Managers (WO werk- en denkniveau)	enige	*	*	*	*

* Uitsluitend uitspraken op landelijk niveau voor WO vanwege mobiliteit

scenario voor de toekomst: krapte!

ontwikkelingen vanaf 2015

Het ziet er naar uit dat vanaf 2015 de potentiële beroepsbevolking zo fors gaat dalen dat het niet meer mogelijk is de daling te compenseren door een grotere arbeidsparticipatie. Dan blijft de krimp niet beperkt tot de groep mensen die in theorie zou kunnen werken (potentiële beroepsbevolking) maar gaat de daadwerkelijke beroepsbevolking dus dalen. Tegelijk vlakkt de groei van de werkgelegenheid naar verwachting af tot 0% in 2020. Werkgelegenheidsgroei is er wel in de niet commerciële sectoren, met name de zorg, en de commerciële sectoren, met name de zakelijke dienstverlening. In de industrie en de agrarische sector krimpt de werkgelegenheid op de lange termijn.

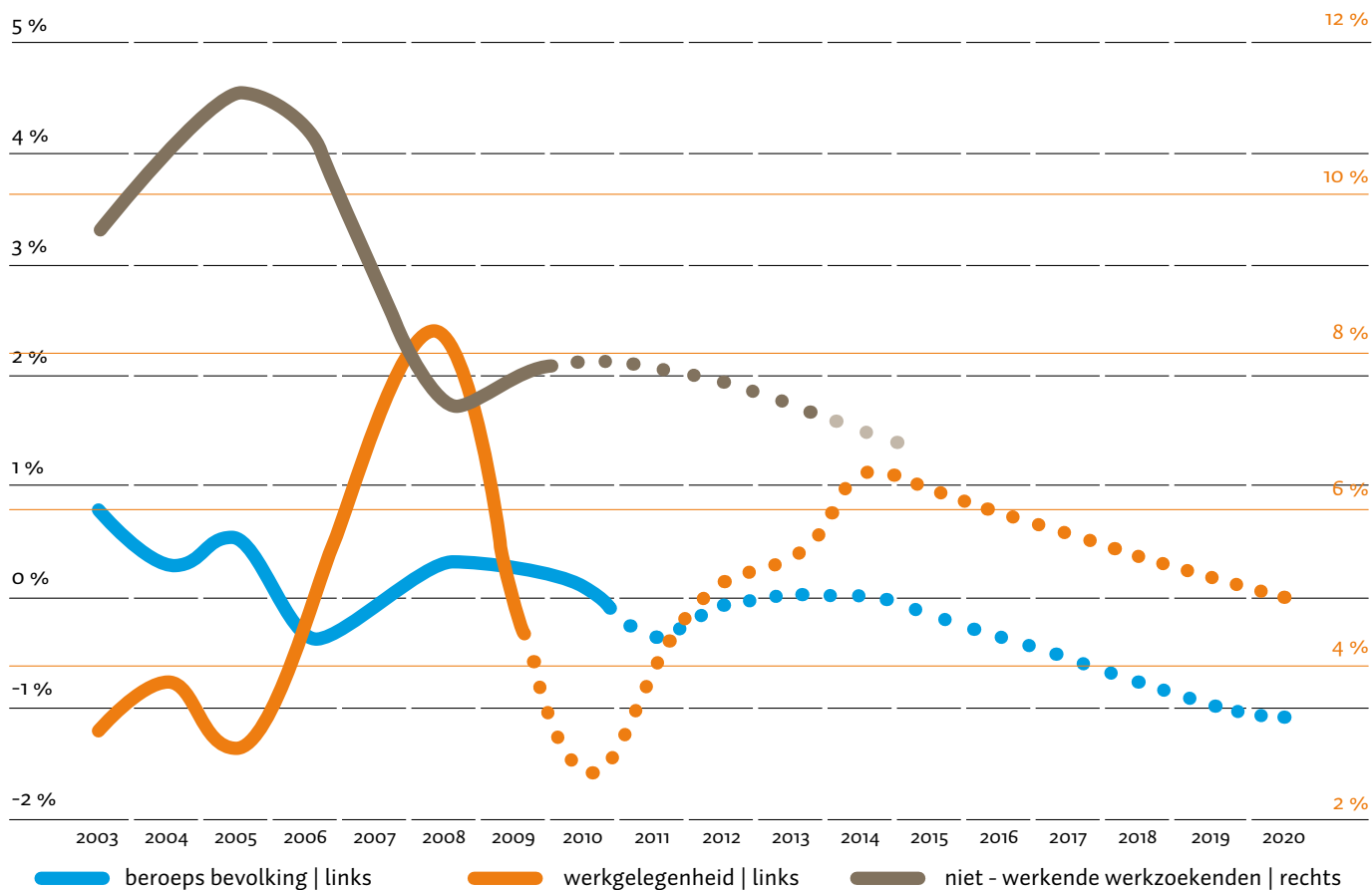
De werkgelegenheid ontwikkelt zich harder dan de beroepsbevolking. Daardoor neemt de werkloosheid in Limburg af. In 2008 stonden werkgevers voor een soortgelijke situatie. Door de economische crisis hebben zij enkele jaren respijt gekregen om oplossingen te zoeken voor een krappe arbeidsmarkt.

De werkgelegenheid groeit de komende jaren nog, maar vlakt af. Tegelijk daalt de beroepsbevolking, vanaf 2015 gaat dat vrij hard. Dat betekent dat de verwachting gerechtvaardigd is dat er minder werklozen zullen zijn.

Ontwikkeling werkgelegenheid, beroepsbevolking en niet-werkende werkzoekenden, Limburg, 2003-2020

ontwikkeling beroepsbevolking en
werkgelegenheid, 2003 - 2020

werkloosheids percentage
(jaargemiddelde) 2003 - 2014

bron: LISA, CBS, CPB, UWV WERKbedrijf; Etil/Research voor Beleid.

oplossingen voor de toekomst

tekorten opvangen

SWOT-analyse van de Limburgse arbeidsmarkt: sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen

sterkten

- Ligging tussen economische topregio's
- Centrale ligging in Euregionaal verband
- Veel aandacht voor arbeidsmarkt bij actief opererende stakeholders
- Veel vormen van samenwerking binnen Limburg
- Samenwerking met Duitsland en België
- Buiten grote steden aantrekkelijk woonklimaat
- Mogelijkheden voor recreatie
- Aanwezigheid sterke sectoren/ groeisectoren
- Sectoren met een goede balans tussen vraag en aanbod
- Kansrijk arbeidsaanbod
- Breed onderwijsaanbod
- Aanwezigheid van arbeidsmigranten uit MOE-landen

zwakten

- Perifere ligging binnen Nederland
- Conjunctuurgevoelige sectoren (industrie; transport en logistiek)
- Relatief geringe woonaantrekkelijkheid grote steden
- Sectoren die moeilijk aan arbeidsaanbod kunnen komen (zorg, techniek/industrie)
- Achterblijvende arbeidsparticipatie
- Lager opleidingsniveau beroepsbevolking
- Voortijdig schoolverlaters (door o.a. slechte aansluiting vmbo-mbo)
- Probleemjongeren
- Veel moeilijk plaatsbaar aanbod
- Relatief hoge werkloosheid
- Hoge werkloosheid en arbeidsongeschiktheid onder ouderen
- Begrensde markt (belemmeringen voor pendel binnen Limburg en voor grensoverschrijdende arbeid)
- Landelijk relatief minder gunstige loonontwikkeling in aantal belangrijke sectoren (landbouw, transport, horeca) t.o.v. andere sectoren
- Landelijk relatief minder medewerkerstevredenheid over arbeidsinhoud/-omstandigheden in aantal belangrijke sectoren (industrie, transport en horeca) t.o.v. andere sectoren

kansen

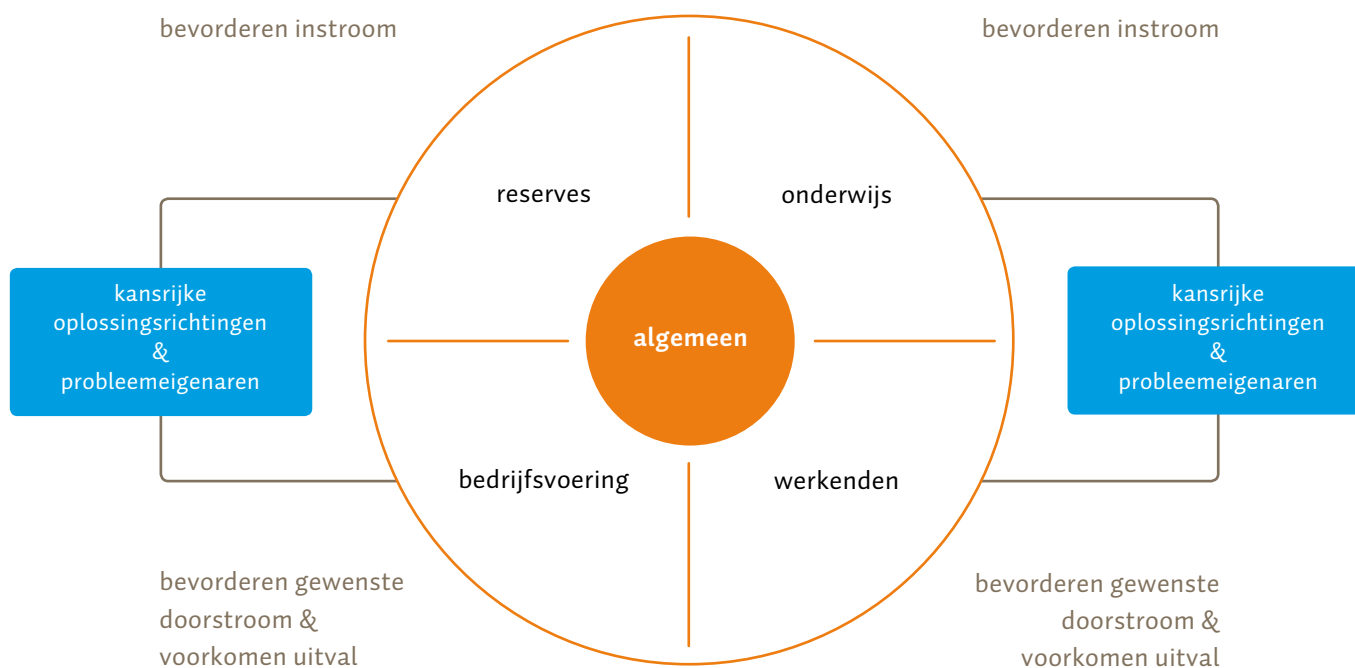
- Intensivering bovenregionale en euregionale samenwerking (o.m. Brainport 2020)
- Verdere decentralisatie (o.m. van Werk en Inkomensbeleid)
- Kansen door flexibilisering arbeidsmarkt
- Nieuwe subsidiemogelijkheden voor onderwijs- en arbeidsmarktbeleid
- Opwaartse conjunctuur
- Beschikbaarheid van woningen
- Arbeidsmarktcommunicatie en regiobranding
- Sectoren die snel profiteren van een opwaartse conjunctuur (daardoor ook relatief snelle werkloosheidsdaling)
- Verdienstelijking maakt regio minder conjunctuurgevoelig
- Stijgende trend arbeidsparticipatie zet door
- Mogelijkheden om nieuw arbeidsaanbod te genereren (niet-uitkerings-gerechtigd arbeidsaanbod, arbeidsmigranten)
- Sociale innovatie
- Betere scholing van werkenden en werklozen
- Mobiliteitsbeleid/VWNW-beleid
- Dempend effect op werkloosheid als gevolg van hoge vervangingsvraag en daling beroepsbevolking
- Kansrijke re-integratieprojecten

bedreigingen

- Bezuinigingen
- Mogelijke neerwaartse conjunctuurbewegingen
- Demografische ontwikkelingen (vergrijzing/ ontgroening/ bevolkingskrimp) leiden tot hoge vervangingsvraag en daling beroepsbevolking
- Vastlopende verkeersinfrastructuur en slecht openbaar vervoer
- Werkgelegenheidsdaling
- Problemen met bedrijfsopvolging
- Beperkte carrièremogelijkheden voor met name hoger opgeleiden
- Stijgende loonkosten
- Toenemende onzekerheden door flexibilisering
- Concurrentie met het buitenland/outsourcing van werkgelegenheid (weinig binding grote bedrijven)
- Bezuinigingen op arbeidsmarktbeleid
- (Te veel) reorganisaties in het arbeidsmarktbeleid
- Verdwijnen vergoeding onderwijskosten voor 30-plussers
- Verdwijnen van opleidingen door te weinig deelnemers
- Sommige sectoren te veel aangewezen op MOE-landers
- Kwetsbaarheid van zzp'ers
- Problemen bij bedrijfsopvolging in MKB

Vanaf 2015 ontstaat een structureel krappe arbeidsmarkt. Het is nu tijd voor maatregelen! Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de vele mogelijkheden en oplossing(s)richting(en) die de discrepanties op de Limburgse arbeidsmarkt helpen verkleinen.

De Arbeidsmarktcerkel brengt tal van opties en instrumenten integraal in kaart om discrepanties op de Limburgse arbeidsmarkt te verminderen. Deze oplossingen zijn in vier kwadranten geordend

brede, algemene oplossingen

- Economische structuurversterking door extra (anticyclische) overheidsinvesteringen; behoud en groei van bestaande bedrijven (ondersteuning, kredietverlening); acquisitie van nieuwe bedrijven; stimuleren van kennis, innovatie en ondernemersgeest; stimuleren van midden- en kleinbedrijf etcetera.
- Versterking van het vestigingsklimaat voor bedrijven en instellingen door huisvesting, park-/ centrummanagement, buurt-economie, dienstverlening overheid, city marketing etcetera.
- Verbetering van het woon-, werk- en leefklimaat voor werknemers en studenten door aandacht voor huisvesting/ woningmarkt, vrijetijdsvoorzieningen, verkeersvoorzieningen, openbaar vervoer etcetera.
- Anticyclisch (en gericht) arbeidsmarktbeleid. Het is zaak de (verborgen) arbeidsreserve tijdig te mobiliseren en fit te houden voor de arbeidsmarkt om nieuwe krapte te helpen opvangen.
- Vraaggerichte aanpak arbeidsmarktbeleid.
- (Eu)regionale samenwerking. Het vormen van allianties op het gebied van arbeidsmarktbeleid is essentieel maar heeft alleen zin als de samenwerkingspartners bereid zijn hun verantwoordelijkheid volledig te nemen en optreden als probleemeigenaar. Krachten bundelen is nodig op Limburgs niveau, op de schaal van Zuidoost-Nederland en de beide euregio's waar de provincie deel van uitmaakt. Naast het grootbedrijf moet ook het midden- en kleinbedrijf namens de ondernemers in de gremia betrokken worden.

onderwijs

- Bevorderen van de instroom in het initiële onderwijs door goede informatie, voorlichting en communicatie over opleidingen en beroepen. Dit met behulp van websites, regionale en sectorale campagnes, beroeporiëntatie, studiekeuzebegeleiding. Daar hoort ook bij: eigen profilering van de opleidingen en sectoren, een aantrekkelijke onderwijsomgeving.
- Bevorderen van de uitstroom uit het initiële onderwijs door het verhogen van het studie- en sectorrendement van de opleidingen. Het studierendement kan omhoog door intensieve begeleiding voor, tijdens en na de opleiding. Er kan gedacht worden aan een andere opzet van de middelbare beroepsopleidingen en doorlopende leerlijnen vmbo-mbo en mbo-hbo. Het sectorrendement van beroepsopleidingen kan verbeteren via arbeidsmarktcommunicatie, arbeidsmarktbemiddeling en moderne manieren van werving en selectie.
- Verbeteren van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt door het vroegtijdig monitoren en prognosticeren van de kwantitatieve en kwalitatieve personeelsbehoefte in de regio. Daarop kan het aanbod van het beroepsonderwijs worden afgestemd. Daar hoort een goede samenwerking en afstemming bij tussen onderwijsinstellingen en sectoren en zelfs individuele werkgevers. Regionale branchegerichte kennisarrangementen tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven bieden daarvoor een concrete oplossing. Een belangrijke rol bij dit alles is weggelegd voor regionale sectorale organisaties.
- Verder is het van belang een goed functionerende stageplaatsen- en leerbanenmarkt te organiseren. Stagebevordering kan ook plaatsvinden via stagefondsen, een praktijkgerichte aanpak en stages bij het midden- en kleinbedrijf.
- Bevorderen van ondernemersvaardigheden.

werkenden

- Bevorderen van de inzet van medewerkers door bewust, professioneel personeels- en arbeidsmarktbeleid. Daarbij hoort een strategische personeelsplanning, gebaseerd op sectorale en regionale ontwikkelingen in vraag en aanbod. Dit leidt tot jobgerichte scholingstrajecten, doorstromen, de inzet van EVC-trajecten, het bevorderen van de zij-instroom uit overschotsectoren, maatregelen in de sfeer van werktijden en arbeidsomstandigheden.
- Voorkomen van uitstroom van werknemers door continu investeren in scholing en ontwikkeling en zelfsturing ter bevordering van de productiviteit. Ook is het belangrijk te investeren in mogelijkheden voor ouderen om langer te blijven werken, aandacht voor 45-plussers (duurzaam inzetbaarheidsbeleid) en het boeien en binden van allochtonen en hoogopgeleid personeel. In dit kader past ook het opvangen van tijdelijke personeelsoverschotten door intersectorale mobiliteit (bijvoorbeeld LIFT), poolvorming, collegiale uitleen en het creëren van aanvullende werkzaamheden. Werksfeer en arbeidsvoorwaarden spelen eveneens een rol.

reserves

- Inschakelen van (ook de oudere) werkzoekenden met afstand tot de arbeidsmarkt door hen toe te leiden naar regulier werk met behulp van maatschappelijke activering, inburgering en ar-

beidsmarktinstrumenten als re-integratieprojecten, scholings-trajecten, leerwerkplaatsen, loonkosten- en andere subsidies, social return etcetera.

- Aantrekken van arbeidsmigranten en pendelaars door tijdelijke arbeidsmigratie te bevorderen, pendel uit andere provincies en pendel uit België, Duitsland. Voor dat laatste is een betere aansluiting van de transportinfrastructuur nodig evenals het wegnemen van barrières in onderwijs, taal, administratieve regelgeving, fiscale aspecten, cultuurverschillen etcetera.
- Mobiliseren van stille reserves door inzicht te krijgen in de omvang, samenstelling en wensen van deze groep in Limburg. De middelen daarvoor worden momenteel gevonden bij de EU. Verder moet aandacht besteed worden aan een laagdrempelige, uitnodigende werving en een passende begeleiding.

bedrijfsvoering

- Optimaliseren van de arbeidsproductiviteit door arbeidsbesparende innovaties op sociaal en technisch gebied.
- Verhuizen van activiteiten naar een andere regio, of ander land. Voor Limburg is dat een weinig aantrekkelijke oplossing.

definities

44

arbeidsmarktinstroom

Het aanbod van nieuwe arbeidskrachten op de arbeidsmarkt, zoals bepaald door de verwachte uitstroom van schoolverlaters uit het initiële dagonderwijs, de schoolverlaters van het deeltijdonderwijs, het niet-reguliere voltijdonderwijs en de beroepsgerichte volwasseneducatie. Daarbij wordt de benaming 'schoolverlater' meestal ook gehanteerd voor de afgestudeerden van het hoger onderwijs.

Bron: ROA, bewerking Etil.

arbeidsongeschikten

Personen die door ziekte of gebrek niet in staat zijn om met gangbare arbeid hetzelfde te verdienen als gezonde personen met een soortgelijke opleiding en ervaring gewoonlijk verdienen. Onder deze categorie vallen personen die een uitkering krijgen in het kader van WIA, WAO, WAJONG of WAZ.

Dit hoeft niet te betekenen dat deze personen NIET werken.

Zij kunnen een GEDEELTELIJKE uitkering ontvangen en zich aanbieden op de arbeidsmarkt. Dit betekent dat wanneer iemand zich daadwerkelijk aanbiedt, hij of zij behoort tot de beroepsbevolking. Biedt iemand met een gedeeltelijke uitkering zich niet aan op de arbeidsmarkt, dan behoort hij of zij bij de stille arbeidsreserve.

Bron: CBS, bewerking Etil.

arbeidsplaatsen

Het aantal 'bezette' arbeidsplaatsen van minimaal 1 uur per week. Het gaat hier zowel om personen in loondienst als zelfstandigen. Deze definitie is gelijk aan die van werkgelegenheid.

Peildatum: 1 april.

Bron: LISA, Vestigingen Register Limburg, prognose Etil.

baanopeningen (naar opleiding)

De totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de werkgelegenheidsgroei en de vervangingsvraag.

beroepsgroep

In het arbeidsmarktmodel Limburg wordt uitgegaan van 127 beroepsgroepen over de volle breedte van de arbeidsmarkt.

Deze zijn geclusterd tot 44 beroepsklassen waarop de resultaten gepresenteerd worden. De indeling van 127 beroepsgroepen is gebaseerd op de Standaard Beroepenclassificatie 1992 (SBC '92) van het CBS.

bevolking

Bevolking per 1 januari. Het betreft de geregistreerde bevolking van een gebied.

Bron: Progneff.

beroepsbevolking

De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame beroepsbevolking en de werkloze beroepsbevolking. De werkzame beroepsbevolking bestaat uit personen (15-64-jarigen) die ten minste 12 uur per week betaald werken of werk hebben aanvaard.

De werkloze beroepsbevolking bestaat uit personen (15-64-jarigen) die geen betaald werk hebben (of minder dan 12 uur per week) en die aangeven meer dan 12 uur per week te willen werken, daarvoor op korte termijn beschikbaar zijn en de afgelopen vier weken actief naar werk hebben gezocht.

Peildatum: jaargemiddelde.

Bron: CBS, bewerking en prognose Etil.

beroepsdeelneming

Beroepsbevolking in percentage van de potentiële beroepsbevolking (= bevolking 15-64 jaar). Beroepsdeelneming wordt ook wel arbeidsparticipatie of participatiegraad genoemd.

Peildatum: jaargemiddelde.

Bron: CBS, bewerking en prognose Etil.

indicator Perspectief op Baan (IPB)

De indicator Perspectief op Baan geeft de verhouding tussen aanbod en vraag in de prognoseperiode voor een opleidingstype weer. De vraag- en aanbodprognoses zijn gebaseerd op de actuele arbeidsmarktpositie van een opleiding. Het toekomstig arbeidsmarktperspectief per opleidingstype wordt bepaald door middel van de Indicator Perspectief op Baan (IPB), die is gedefinieerd als de verhouding tussen enerzijds de verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters en het aantal kortdurig werklozen en anderzijds de verwachte baanopeningen. Naarmate de waarde van de indicator hoger is, wordt het perspectief slechter.

indicator Personeelskrapte (IPK)

Om inzicht te verschaffen hoe de aansluitingsproblematiek tussen onderwijs en arbeidsmarkt zijn weerslag heeft op de wervingsproblematiek in de verschillende beroepsgroepen, wordt gebruik gemaakt van de Indicator Personeelskrapte (IPK). De IPK geeft aan in welke mate het voor werkgevers mogelijk is om de gewenste personeelssamenstelling naar opleidingsachtergrond binnen beroepen te realiseren, bij de voorspelde vraag-aanbod-verhoudingen voor de verschillende opleidingstypen. De IPK heeft een waarde tussen 0 en 1. Naarmate de waarde van de indicator lager is, zijn de knelpunten in de personeelsvoorziening voor de betreffende beroepsgroep groter.

niet-werkende werkzoekenden (NWW)

Personen van 15-64 jaar zonder betaald werk (of met werk van minder dan 12 uur per week) die bij het UWV staan ingeschreven en die bij inschrijving hebben aangegeven een baan te zoeken van tenminste 12 uur per week (ongeacht of men hiervoor beschikbaar is).
Bron: UWV WERKbedrijf, prognose Etil.

openstaande vacatures

Alle openstaande vacatures die op de betreffende peildatum bij het UWV zijn geregistreerd.

Bron: UWV Werkbedrijf, bewerking Etil.

opleidingstype

Alle voorkomende opleidingen zijn samengevoegd tot een aantal clusters. In het arbeidsmarktmodel Limburg worden 102 opleidingstypen onderscheiden. Deze zijn geclusterd tot 22 opleidingscategorieën waarop de resultaten gepresenteerd worden.

De opleidingsindeling is gekoppeld aan de Standaard Onderwijsindeling 2003 (SBI '03) van het CBS.

potentiële beroepsbevolking

Alle personen van 15-64 jaar.

Peildatum: jaargemiddelde.

Bron: Prognoff, bewerking Etil.

sectoren

In het arbeidsmarktmodel Limburg wordt uitgegaan van 33 sectoren over de volle breedte van de economie. Deze zijn geclusterd tot 16 sectoren waarop de resultaten gepresenteerd worden.

uitbreidingsvraag

De vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, is de uitbreidingsvraag negatief.

vervangingsvraag

De vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat doordat de arbeidsplaatsen van werkenden die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt opnieuw moeten worden opgevuld. De vervangingsvraag per

beroepsgroep kan bovendien ontstaan door de beroepsmobiliteit. De vervangingsvraag naar opleidingstype kan ontstaan wanneer arbeidskrachten door middel van niveauperhogende of richtingveranderende scholing aanvullende kwalificaties weten te verwerven. Vertrek van werkenden dat niet leidt tot vraag naar nieuwkomers uit hetzelfde opleidingstype of dezelfde beroepsgroep, wordt niet meegerekend als vervangingsvraag.

Bron: ROA, bewerking Etil.

werkgelegenheid

Het aantal bezette arbeidsplaatsen van minimaal 1 uur per week. Het gaat hier zowel om personen in loondienst als zelfstandigen. Deze definitie is gelijk aan die van arbeidsplaatsen.

Peildatum: 1 april

Bron: LISA, Vestigingen Register Limburg, prognose Etil.

werkloosheid (NWW)

Werkloosheid wordt uitgedrukt in aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW).

Bron: UWV WERKbedrijf, CBS, prognose Etil.

werkloosheidspercentage

Aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Peildatum: jaargemiddelde

Bron: UWV WERKBEDRIJF, CBS, prognose Etil.

colofon

opdrachtgever

partners op de Limburgse arbeidsmarkt (Provincie Limburg, gemeenten Heerlen, Maastricht, Sittard-Geleen, Roermond, Venray, Venlo, onderwijs, UWV WERKbedrijf), verenigd in het VWL Samenwerkend Limburg en TechnoCentrum Zuid-Limburg.

projectcoördinatie

Janneke Meulenbeld, provincie Limburg

onderzoek

Etil en Research voor Beleid:

Drs. M.W.J. Cremers

Drs. H.M.F.G.M. Faun

Drs. M. Folkeringa

J.W.M. Gardeniers MSc.

Drs. D.H. Grijpstra

Drs. P.M. de Klaver

Drs. J.J.L. Meuwissen

Drs. B.L.E. Paashuis

Dr. L.P. Schakel

Drs. M.E. Winnubst

tekst sprinter

karin dormans bureau voor communicatie | ransdaal

vormgeving

bureau paul smeets bno | geulle

druk

t.o. offset - gijsemberg | maastricht

oplage

1000

WAT BIEDT DE REGIONALE ARBEIDSMARKT INFORMATIE LIMBURG 2011?

De Regionale Arbeidsmarkt Informatie Limburg 2011 (RAIL) bestaat uit een aantal elementen:

- Het rapport met daarin cijfers, overzichten en een uitgebreide toelichting van de ontwikkelingen op de Limburgse arbeidsmarkt tot en met 2014.
- De website www.railsite.nl. Op de website kunt u het rapport vinden en downloaden, u kunt zelf tabellen genereren uit het beschikbare cijfermateriaal en u vindt er nieuws over de Limburgse arbeidsmarkt.
- RAIL meer weten, een verkorte versie van het rapport, voor mensen die snel een gedegen beeld willen krijgen van wat de komende jaren gaat gebeuren op de Limburgse arbeidsmarkt.
- Eén of meer sectoruitgaven die naar verwachting in de loop van 2011 verschijnen.

Wie in de wereld van de arbeidsmarkt stapt, komt veel jargon tegen. In deze sprinterversie hebben we geprobeerd dat te vermijden, maar zoals in elk vak: met jargon druk je je gemakkelijker uit. We hebben geprobeerd de meest ingewikkelde begrippen in de tekst te verhelderen. Tevens is er een lijst met definities opgenomen als bijlage. En mocht u er niet uitkomen of meer willen weten, dan kunt u terecht op de website of een bericht sturen via info@railsite.nl

